

РІДНЕ СЛОВО

ВІСНИК
ЛІТЕРАТУРИ
МИСТЕЦТВА
І НАУКИ

МЮНХЕН-КАРЛЬСФЕЛЬД

РІДНЕ СЛОВО

МІСЯЧНИК

ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА І НАУКИ

Рік II.

Ч. 7.

Листопад 1946

МОНХЕН-ФРАЙМАН

ВИДАЄ ВИДАВНИЦТВО "АКАДЕМІЯ" У ФРАЙМАНІ

З М І С Т :

Теодор Курпита: Заспів до поеми	3
Тодосъ Осъмачка: З Альпах	6
Михайло Орест: Дума	6
Вадим Лесич: До поетів	7
Віра Вовк: Пластун	7
Петер Дерфлер: Батькові руки	8
О.Олькич: Палеонтологічна робітня	10
Дрїй Косач: Театр таїни	11
Василь Лев: О,Олесь	16
В.Петров: "Проблема Олесь"	20
Б.Низанківський: Знов день	28
Д-р Ярослав Рудницький: Українська еміграція в дзеркалі Олесевої Сатири	29
Роман Кедрина: Рідне	33
Д-р Степ. Баран: Чужинець про Україну	34
Олена Теліга: Вечірня пісня	44
Остап Вишня: Великомученик	45
Іван Манило: Жаби	48
Рецензії	49
Літературно-мистецька хроніка	57
Вислід конкурсу на драматичні твори	59
Відомості	60

- - - -

Адреса Редакції й Адміністрації: "Ridne Slovo" München-
Freimann, SS-Kaserne, D.P.Lager. Ukrainisches Komitee.

Чому шумлять ліси?

Н І Ч Н А Д Д У Н А Ї М

Заспів до поеми

Написав

ТЕОДОР КУРПІТА

Над містом ніч... Вікно відкрите...
Шумить і вітер і Дунай,
І мудрости лягла санскритом.
Над світом ночі глибина...
І клянучи Христа і фатум
Заснула в грузах суєта,
Лиш тінь святого Йосафата.
Над містом тиха і свята...
І змії вогнів сичить неситий
З-над згару слави і добра...
І сів в журбі при бургу Гете,
Та скам'янів у парку Брамс...
І порох впав на томи злоти,
Застигли пера край стола...
Мудрець відклав життя на потім,
Над смертю зморщив німб чола...
І так, як рік, як два, як вісім...
Та сама вічності хода:
Пливе як все по небі місяць,
Та сама п'янить вода,
Та сама кров і біг історій,
Той самий днів п'яніє чад,
І кануть ті ж одвічні зорі
Над сном розспіваних спічад.
І все вогнем цвіте калина,
Ті самі шторми б'ють вітри,
І людство родиться і гине...
Як нині, вчора, як з віків...
І все одно жеврить імення,
Що повнить змістом кожен біг,
І кожен, кріс стиснувши в іменях,
Іде, щоб жити в боротьбі...

Чужі боги в чужому домі,
Чужий огонь у каганцях...
І сніться кучерям доломи,
І підборіддя в ремінцях,
Тризубом свячені шинелі,
Що пахнуть небом і Дніпром...
О, ні, не спокон нам келій
В добу боїв і диких помст!..
І поставть в імагінації
Ті дні, що час їх не затер,
Як із-за рям сміявся Ігнаци,
Як трибунал ревів: На смерть!
Вставть ті дні страшні й кошлаті,
Як розпинав у пуштах звір,
Як були днем криваві ґрати,
А Україною Сибір...
Як "Зіг!" стрясав Палату Спорту,
Як в-над вишневого Дніпра
Волих Гавдальтер на Голготу
Її на смерть у сотий раз...

Та ми прийдем з доріг до хати,
Зійдуться задум і мета,
І усміхнеться Скорбна Матя
Над трупом ворога в житах.
Заграє знов земля піснями,
Всена завітатиметься на все.
Парижів більш і Роттердамів
Нам день уже не принесе.

Над містом ніч, і згари струпи
Стоять димами за вікном...
Та Відень Львова не заступить,
Ні Дра гордий Штефансдом...
Щоденно згадки, наче моці,
Ми носим рідної землі,
І рідний попіл нам дорожчий,
Як вежі й статуї чужі.
Хоч тут, як там, зірок клявіші,
І синя осінь, гей би там,
Та в нас ті зорі ще ясніші
І ніч сріблясто-золота...
У час літургій літніх ночей
В нас двонить краще соловій,
І краще ліс у нас шепоче,
І грають перли на траві...
А тих полів, де мак у житі,
Таких садів, де цвіту сніг -
Нема ніде в усьому світі,
Ні в казці, приви́ді, ні в сні.
А тих пісень немає й тіні,
Що їх зложив під волі пах
Наш Верді, Вагнер і Пуччіні
В ~~стенах~~, по ~~тюрмах~~ і ~~палах~~...

Немає діл так повних жертви,
Нема Трясил таких і Бульб,
Щоб так пливали в очі смерті,
Щоб так любили боротьбу.

Нема!.. Скрізь біль і сум невпинний,
І зимні бруки і вітри...
Та в серці в нас нема провини,
Нам злочин рук не забавив.
Єдиний гріх, який ми маєм,
Який карається мечем, -
То лиш любов до свого краю,
Що в серці ріками тече.
І біль росте і тугу краю,
Допоче крильми, наче птах...
О, той ціну лиш знає раю,
Хто загубив до нього шлях.
Тужити в Відні - не в Парижі,
П'ючі за франки, чи рублі...
Бо сльози лицаря у спіжі -
Це тільки тінь од наших сліз.

Та й сльози ті - це шлюбні роки,
Розпуки ж вихор їх не рве,
Бо тільки той ще плакати може,
Хто має сльози і живе.

Над містом ніч... Останню строфу
Дописувть трагічних ронд
Вогні старого Остбангофу
Під вибухи пекельних бомб...

Немає ламп, лиш ніздря авто
Горять, як нори золоті,
Й панів - Кульчицького і Фавста -
Гостить прийдеться в темноті...
Б'ючки годин дзвенять, як ріки,
І дзвін летить у глибину,
І час засклеплює повіки
Серпанком дійсності і сну.
Згаснуть зір холодні стріли,
І блідне ніч у вишині,
І все, чим серце наболіло,
Мов фільм в'являється у сні.

ТОДОСЬ ОСЬМАЧКА

В АЛЬПАХ

На білі дуги сніжаних високих гір
Схиляються вечірні зорі,
І бір гуде, неначе туркіт давніх лір,
Похованих в снігах історій.

А серце в мене нині, гіркне і болить,
Когось чекаючи зучора,
Але не хоче уважати навіть ні на мить,
Про що туркоче бір на горах.

І я хоч і не знав звідки повійне
Із-за гаїв висока хуга,
Але вона, я знаю, викличе мене
Жаданного стрічати друга.

І я побачу крізь стихію в чужині,
І крізь байдужість цю навмисну
Ті радощі, що причуваються мені,
І друга до грудей притисну.

Але щипає і морозить ноги сніг,
І поїзд тужить у далині,
Що все життя моє спинилось без доріг
В недомальованій картині.

А я між небом зоряним, одягнений в кожу,х,
І між землею сам надворі,
Мов здавлений у палітурках двох лежу
Нечитаних ніде історій,

З бажанням, щоб жаданна дівка без розмов,
А під гітарний тільки туркіт,
Взяла мене, поцілувала, потім знов
Поклала тихо в палітурки.

І я аби від поцілунку потім став
В доріжній книзі невмирущим,
І шепотів про серце чуле та уста
Всім читачам своїм грядущим.

- - - - -

МИХАЙЛО ОРЕСТ

ДУША

Воду, закохану в небо, темна земля полонила;
Паром ставши, вона в рідні висоти летить.
Але законів довічних їй самохіть не здолати:
Знову на землю дощем падає смутно вона.

/Зі збірки "Душа і доля"/

Вірні дівки

ДО ПОЕТІВ

Нам дні туги втиснуті в перстень призначень.
Нам ночі зрудли у дзеркалах снів.
Нам, оковидам окрилень утрачених,
Безда опаує жовчи до ніг.

Стягне час кате овоц. Схияється вічність
І все даючить на окроях нещадна срібліль,
А світанки, чуки - кмурым сонцем засвічені -
Кожкуть в'яло і гіркнуть мов кутий полин.

І дні тьмани сіренион, кудди й тривога
Потакать в безодні повільних чекань.
- Утікають неспіймано перклі дороги.
І просперяють омугами пустку в мівах.

Мовчазні окниють ночі, загуслі у камінь,
Поростають в ослилий безсонниці мок, -
- А все обрій розмаєм хвиле оп'яненій,
Хоч у хлябі домі провесінних замок.

І ти чуєш все іність - хорстоку, ухесливу.
Іні ночі і весні - на рідній землі!
Добрі ночі. Хляпочуть весняними веслами,
Заклякають у м'ятах ухмільям моліль.

Рветься бурина туга нам, блудним скитальцям,
В недомоленім слові, що вдарить як грім,
І наострічне - тремтуче читаємо пальцями
У наліту ліричним вином вечоріль.

Поховецька невримість завітчаних весен
Свман-зіллям просочить зелену чулінь, -
Чорна туга рванеться піснями воскресними
І розчавить, змете окалїність отчизн.

- - - - -

ВІРА ВОВК

ПЛАСТУНИ

Все раном сонце викотив в колиби
І точить давінко небом синьооким,
Ген вітер в гір біжить, журчать потоки
І пінов змивають скельні скиби.

Верхи зарозевілись, загоріли
І крила хмар, і небосхил як ватра.
Готуйтеся в путь, звивайте сірі патра!
Хай дятлі числять кроки хлопцям смілим.

- - -

ПЕТЕР ДЕРФЛЕР

Бург'еле

Кожного разу, коли на прикінці ферії здійснювався біль близької розлуки, і, наче сірими сутінками, оплітав блиск осіннього сонця й золото достигаючих фруктів, повторювалось те ж о с ь, чого я по можливості уникав і що все знову поверталось. А що я не починав розмови, то батько сам кликав мене до великого круглого столу й питав: "І, потім, скільки ж грошей тобі потрібно?"

Тут мене хапав болючий сором і я стояв перед ним зніяковілий. Я був уже досить великий, мої брати й сестри заробляли вже, а я ж усе ще користався з праці моїх рідних. Але як не хотілось мені висіти тягарем на їх спині! Щоправда, ми не були бідаками. Ми говорили: наш дім, наші поля, луки. Поміж сусідніх найманих будинків наш здавався привітним і добре годованим велетнем серед нужденних карликів. І все ж у нашому розкішному господарстві гроші росли бідно й непевно. Траплялись нещасливі випадки, град, неврожайні роки. Кожної години моїх ферій я бачив, як останні сили віддавались праці, як падали й турбувались для того срібла на виплати податків і прохарчування.

Але моє тонке розуміння становища не могло замінити хоч найпотрібніших видатків на моє подорож до міста. Як я вже собі підрахував, мені знову було потрібно добрих грошей. Проте я м'якшав й кажу: "Я й так, тату, завжди "бург'еле", а гроші все йдуть!"

Слово "бург'еле" невідоме в німецькому словникові і навіть шваб розуміє його лише з загального тону мови, як місцевий наріст. Нам же воно відоме було ще з дитинства, як і пов'язана з нею родинна історія про нашу тітку Вальбург або просто Бурга.

Цілому місту була відома вона своїм мистецтвом заощаджувати. Казкові речі оповідали про її вміння жити, так би мовити, Божою россою, крихтами живитись, з латки нові речі ткати. Оповідали, як вона з неймовірною турботливістю підбирала загублену шляхом гусячу пір'їну. І все це задля лишивого пфеніга, а за крайцер була вже ладна з церкви плигнути. Отож і говорили ми на кожного, у кого ощадність перетворилась на пристрасть "бург'еле". І часто татові закиди матері й наші, дітячі, батькам, коли ми спостерігали завелику їх "обережність" звалися вже "бург'еле".

Батько піддобрив мене: "Скажи лиш, скільки тобі потрібно! Ти не повинен знати біди - я цього не хочу. Але ж непотрібні видатки робити..., ти ж знаєш... Сам бачиш, як мусимо один одному допомагати".

Він говорив не довго. І слова його не були з тих, що доходили б мені до серця. Під час розмови він витяг свого жовтої шкіри гаманця, розправив його зморщені складки, перебирав

і рахував гроші. А погляд мій, як зв'язаний, зупинився на батькових руках. Ці тремтячі, хоч батько був міцним і зовсім не постарілою людиною, незграбні, покручені руки з ранами від укусу коня або порізу косов на пальцях. Червоно-брунатне нафарбувало їх сонце, покрили моволі й пухлини. Як часто, ще маленьким хлопчиком, я боявся за ці руки, коли вони надто близько лягали до вальців машини. А ввечорі, коли вони спочивали на його колінах, я грався ними, по-дитячому дув на скалки і виразки. Це були добрі міцні руки, це були впертою працею благословенні руки. Але їх дрижання робило мене перед ними слабким і нужденним. Я замирав і всеж тягнув ті гроші, що день в день силували мене ошадити, майже як та відома тітка.

А в місті виблискували сотні вікон крамниць і надилли розкішні речі: "Візьми мене!" Тут чулись солодкаві, влєсливі голоси цукерень, проти яких повставала хлопчикова гордість і не пускала їх близько до серця. То лишалось дівчатам і дамочкам! Від злості зачепився б він об брили бруку, коли б він хоч заглянув в одну з таких крамниць!

Але мешкав він на овочевому ринку. Коли хлопчик голодний повертався зі школи й всідався до праці на своєму високому ганкові, до нього доносились хвилі райського паху розкішної садовини: мовто-золотої, червоної й соковитої чорної. Літом і зимою виіривали овочі цього чарівного саду. А осінь розкладала сірим бруком площі цілі гори чорниці й малини, що посміхались червоним хусткам селянок. На їх світлих щоках колихались тіні яблук, що пахли матириною скринєю, і груш, що нагадували домашній садок і чарували школяра. Іноді він відкривав свій гаманець, що не терпів соняшного світла і скарби якого тоді танули, як травневий сніг. Вишні приходили в найголоднішу пору й тоді на ринкові лише й видно було дітей з паперовими мішечками в руках і червоними губами, що ганялись за червоною й чорною принадою грайливих кульок на тоненькій стебеліні. Тоді то й виїмались п'ять пфенігів, або хоч грошик. Проте, коли хлопчина надто часто запрошували брати куплене, тоді над його гаманцем з'являлись тремтячі батькові руки. Батько ставив над хлопчиком сувору й непідкупну сторожу, що повертала очі задоволеного хлопчика в бік барвистих долині і рідних пасовиськ.

Були в Авґсбурзі й інші райські сади, що випромінювали силу зваби й уговору. Книгарі виставляли незаслужено улюблені ними, розмальовані зшитки індіанських історій, а на базарі, поруч старинки й дрантя, можна було за кілька грошей дістати різного чтива цілими фунтами. Я не міг пройти мимо цих індіанських історій, не проглянувши принаймні їх світлин, пишних заголовків і драматичніших місць, що як приманка хизувалися на оправі. Я ковтав цю приманку разом з вудкою: йшов і купував книжку, щоб потім цілими тижнями страшенно "бурґеле", "поститись"...

Так іноді гаряче бажання пересиливало мене і ті тремтячі руки, що все ж лишались мовою могутньою сторожею. Вона залишала мене лише тоді, коли старанці, працьовиті бджоли назбиравали для мене хоч одну лишню краплину меду.

Є досить дівей, батьки яких тонкими руками з бездоганно білими пальцями без емоційних відкривали свої повні каси. Але чи можуть на дригати над сьоманцем грубі й мляві робочі руки? І коли це є руки чужих батьків і чужих матерів, то чи не повинні вони і для тебе бути тими, якби дикуть на твою руку й твоє обличчя орошували дерева вечірньої пори?

Коли я бачу, як нестиглі і невідготоване до життя внаслідок погикнає те, чого воно не збирало, справляє свято враження, для якого воно не сіяло, та ставлять безпідставні вимоги; тоді я безсильно думаю про тремтячу руку народу, батьківщини, що збирає, оре й заробляє, що благословляє, коли її багатства передаються чесно й мляхетно, що проте мусить скластись в кулак, коли не зважати більше на повторення Святого Знаку...

Я любив образ мого батька: спокійні блакитні очі, зів'яле волосся, рожеві кічки до землі схиленої старечої полови. Але, як щось осягає, я вилуплю ті руки, на які Всевишній в щасливу годину відкрив мої очі!

З дозволу автора переклав спеціально
для "Рідного Слова"

Ральф Бруннен

О. ОМЬЖИЧ

ПАЛЕОНТОЛОГІЧНА РОБІТНЯ

День - прямокутник матового скла,
Велика грудка кинутого снігу.
На ясність дум. На масштат чола.
На стіл просторий і розкрити книгу.

Просте каміння, - як прості слова, -
Відбите листя, - шелести і шуми, -
Воно звучить, мов мушля, що хова
Ще музику глибинної задуми.

Чим заступити ці легкі рядки,
Провору радість творчого спокою,
Річевість і упевненість руки?
То вийдеш затишного покою

І десь на розі, десь, де ми берем
До рук газету, в поспісі віз'яту, -
Тебе розітне лезами сурем
Невблагана екстаза атентату.

- - - - -

ДРІЙ КОСАЧ

Театр майні

Яна прекрасна річ народження нової епохи, яка хвилює річ - народження нового стилю!

Буває смішно прислухатись і приглядатись до немічного клягання тих, які, нездатні творити нове, підмінюють нове ахронізмами, заданими давно в архів. І друге: коли, в поті чола, намагається хтось творити "нове", позичаючи в тих, що це нове справді відкрили для себе, коли кропінкофрадер упертого філістера вилятує ідею псевдонового. Повороту до 1918 р. не може бути. Реактивування експресіонізму, продовження сюрреалізму там, де він скінчився, безплідна, хоч і офірна морока. Хто боїться "відстати", хапається судорожно за Кайзера й Гавенклевера, але забуває, що їхні скарги, їхні конфлікти, їхні проблеми тепер нищі, далекі від нас, бо пержиті нами, й ніщо не в таке вороже мистецтву, як здавати собі "великим", не буди великим. Філістер розуміє, що йдеться про новий стиль. Філістер знає, що треба йти "в ногу з добом" - розпаду атома, теорії квантів, теорії одності фізичного й духового тощо. Він наоспіх складає формули нового стилю, але надаремно - цей стиль неорганічний. Відкриття нема, залишається наслідування, повторення, підмінювання.

А тимчасом епоха не їде. Твориво стиль готове. Це хаос над руїнами, це інерція ще вчорашньої динаміки війни, це прості весни на рушниках, де все це не таке, яким буде завтра, але й не таке, яким було вчора. Це сьогодні згодом скромніше, але й багатше, незмірно багатше, ніж поліття експресіоністів: якась твердіша людина стоїть перед нами, оселяючись у димі й згарі війни, ніж той тодішній інтелігентський блідий Гінкеман чи блазен Швейк, якесь ясніше сонце і скажімо це - простіші колії життя. Бо як не дивно, а все ж панівно в цієї джурги мас, в цієї повіді мас, чи в смерті, чи в змагу, чи в звичайних буднях, вибилась така людина, і серед мільонів, згодом непотрібних, серед мільонів, що випадково zostалися при житті, нема зайвих людей. Така прикмета часу, може й парадоксальна. Людина виборола собі в цій війні право бути героєм. Людина навчилася відстоювати себе й свою правду. Людина здобула собі право, відчувачи всю свою зв'язаність із безсумнівно панівним і сьогодні й завтра масштабом масовості, суспільності, не втрачати себе, бо врятує чим будуть всі споруди сучасності, коли нема пошанівку до будівничого й організатора їх - людини?

І тому не злякати нас візіями суперкатастроф атомної доби; не приголомшити поширеними димензіями велепросторів: мікрокосмос людини зростає в духовому аспекті пропорційно до етапів підбів космічних просторів, а джерело сил, верно, що кильчить променями необчислених енергій - все це наше серце, наш інтелект.

Я хотів у тому зв'язку розважувати про театр. Щоб завжди сповнило невимовним тремтом, якимсь священним навіданням, щоб зневолало до мовчазного, хоч і хвилюючого підйому? Театр - ця могутня таїна таїн мистецтва, театр - ця скриня мудрости й молитовного палажкотіння, цей осередок, де зустрічаються лінії строго-логічних конструкцій мислі й спіралі ірраціонального.

Театр в минулому. 50 літ театру. Облишмо мотлох - змів, лабораторійно-колективних формул, визначень. Суттєві - імена. Ось нерозкрита ще й досі таїна Ібсена, визволення після позитивістично-плоского псевдотеатру ситого рант'є другої половини 19 ст. Ось хвилюючий Ведекінд з його витончено-неземною хворобливістю, натяковістю. "Ось Гавптман, що рве, відриває важкі камінні плити, визволяє силу, могутність, дрімотну душу людини-причинного. Рик моря, гуд підземних кузенів як у "Веланді", несамоविта, хмура свага Флоріяна Гаура. Ось Ромен Роллан з його театром-епосом: жадного розважування, характеру, бій характерів, перекошені обличчя Робесп'єра, Сен Жюста, трубний голос Дантона, пики різників, зашнені, бухаччі внутрішнім вогнем.

Театр міждіб'я. Цяцки салонні, історичні, антикізуючі, моралізуючі, іронізуючі, розважаючі, учуднюючі. Савуар, Сама Гатрі, Ленорман, Паньоль, Піранделло, Нікодемі, Катаєв, Андерсон - що нам по цих іменах? Головне - каса, головне успіх.

І на єдиний - Пан театру /від божка Пана/, парадоксуючий старий сноб Бернард Шоу, покликаний гдузувати з історії, з героїв, з людства, з Цезаря й Жанни д'Арк, квазімодальний велетенський. Від його блискучої, але й бездушної, безбожницької діалектики виводиться друга й третя генерація драматургів - діалектиків.

Окреме місце зайняти хочуть німецькі еміграційні й покаштуляційні драматурги - Брехт, Вольф, Зіберберг. Але все це анахронізми - одні вважаються собі тількищо пробудженими, заснувши десь около 1933 р., другі наоспіх пошиваються в реквізит ізмів, бо хочуть бути модними.

Неперечно, психоаналіза, перевороты в науці, теорія Плянка, де Бройя тощо внесли багато нового. Але хіба інсценізована "Вина й кара" чи "Брати Карамазови" не психоаналіза?

Нема нічого жалюгіднішого й просто огиднішого, коли митці хочуть бути оригінальними, але замість відкривань постачають нам вимучені, апріорно викухані проблемки, неодмінно "модні".

А вони просто дхнуть снобізмом монпарнаських імпотентів, перверзних жукальників легкої кар'єри й шастячка.

Ні, не це, не це - стиль доби.

Гомункулус із стада каварняної псевдобогемі, зняк із лякованим, фризованим волоссям кропітко намагається стати новатором. Він вигадує стрімголовно-несподівані варіанти сюжетів, він розрізує волосок на тисячу частин, він одушевлений власною "геніяльністю", конструє знігзбиваючі кадри: людина, що втратила пам'ять, людина, що відкрила машину до читання думок, варіант перевтілення, варіант комплексу Едіпа і т.д. Але це все штучне, містерно не-мистецьке, брехливе, перверзне, несмачне.

Природно, гомункулус це не homo, це не творець, повний радості й скорби, повен сили й віри, творець, що, за Бетгове-

ном, знає: які б могутні не були перевороти світових дій, наймогутнішою залишається - людина.

І от ми біля самої речі.

Реалізм /це умовна назва/ - стиль спокійних, благодунних епох, стиль рант'є, незбунтованих пролетарів, парвент жонкє іє третього визволеного стану, сьогодні з четвертого, п'ятого. Стиль ситих, неромантичних націй. Сюрреалізм /теж умовна, збірна назва різних ізмів/ - це стиль перелому епох, рубіжної епох, витівкуватих, каварняно-кабінетних псевдовідкривателів.

І залишаються все ж "романтичні" нації, "романтичні" суспільства, убогі, м'ятежні, схвильовані, опрагнені, невдоволені.

В шуканнях правди і краси. В чортівних пристрастях, серед дебати. Ці суспільства самі дискусійні. Їх епохи - саме дебатування, спірність.

І тоді в'являється Шекспір.

Реалізм це? Сюрреалізм? Натуралізм? Експресіонізм? Романтизм?

Ні, це просто - театр.

Що є театр, абстрагуючи від ріаноплощинності інтерпретацій, намарувань доби, різних способів дивитись, діяти, реагувати?...

Це є трагедія для пережиття. Трагедія як дійство душі й характеру. Як двобій чи многобій ідей. Все інше неістотне. Неістотне в театрі дивитись, істотне переживати. Недавно розповідав дир. К., що глядачі не досиджували до кінця вистави "Народнього Малахія", потрясення було таке велике, що вони мусіли виходити. Один польський кореспондент у спогадах з України називає "Малахія" твором, з якого б'є несамовитий, "гайдамацький націоналізм". Це теж пережите. Люди втікали з театру, бо їм не треба було дивитись, вони вже пережили трагедію, дійство. Ці приклади ілюструють велич М. Куліша більше ніж сотки монографій. Вони ілюструють велич театрального мистецтва взагалі, його демонічну мудрість.

Хіба не це саме діється в Шекспіром, в інших позачасових драматургах? Глядачі заслоняють собі очі, вибігають із сали - демон посів їх, зачарував і потряс ними.

Момент чарування й потрясення - складовий для розуміння театру й фактор стилю. Пробовано різно підмінювати його. В різні часи. Пропоновано натуралізм - між залем й сценою знак рівності. Пропоновано штукарство: в тематиці, в проблемності, в машинерії, реквізиті, в техніці взагалі. Пропоновано експресіонізм - деформацію життя. І щод? Коли чарування й потрясення не йде з душі, а з зовнішнього, з віртуозності - вся ця магія - копійкова.

Прімолі розповідає про одну креацію Елеонори Дузе. Вона грала в Вероні Джульетту. "... Слова палахкотили її кров'ю і мертвою впала вона вкінці на землю. Вмерла зі скорботи по мертвм. І неначе мертва підвелась тоді, коли вже всі світла згашено біля неї, тремтячи підвелась вона з гробу, з моря квітів, у яких потопав Ромео. Не одволодавши себе, до пізної ночі блукала вона вуличками. І пізно дійшла додому, моє у сні.

Вона все ще була Джульєттою, а не Елеонорою Дузе:..."

Де немає правди пережиття - нема мистецтва. Де нема спосібна актора з людиною; вимріяною поетом, там немає ні потрясення, ні чарування.

Джерело театру, як і мистецтва взагалі - прозоріння душі.

І р р е а л і з м - стиль нової доби. Термін невлучний і плоско-вузький. Нехай і так: ірреалістичний театр, той, що заперечує дійсність.

Себто дійсність, в хвилинов, коли драматург передає її на кін, перестає бути дійсністю в об'єктивному розумінні, а стає дійсністю душі - драматурга, поета, режисера, актора. Щоб чарувати, щоб потрясати, щоб змушувати маси переживати трагедію, дійство. В цьому плані взятий театр упрощує всі проблеми, що за них ламається стільки описів і без потреби. І витівкуватість сюжетного варіанту й кропінка рафінованості ідей - цих ідей і не так уже й багато і всі варіанти зводяться до трьох-чотирьох основних. Душа бо упрощує, не комплікує. І питання реквізиту, бутафорії, техніки. Осередня проблема - о л о в о і пережите слово, навіть на голій сцені, на дошках Гільобусу, убиває, хвилює, чарує й потрясає.

Слово Лесі Українки, в трагічному пережитті В. Блавацького, ожило. Хто скаже, що йому не достає життєвої правди? Але ірреальна чіткість, майже магічна чіткість перемогла мертвий, здавалось би, хоч і дійсний матеріал.

Проблема ірреального театру, що не має нічого спільного з дійсністю; є проблемою, поставленою сьогодні руба перед мистецтвом. Проблема в і з і о н е р с ь к о г о театру, д і й с т в а д у х а. Недаремно й сучасне мalarство "відіймає бій з дійсним" /Б.Доріваль/.

Якщо розколення атома спричиняє витвір небувалої енергії, то яку ж енергію створить тоді театр, розколовши візуальну пам'ять природнього стереотипа?

Театр таїни. Український театр таїни. Українська поезія переживає оце дивні злами. Між повіддю пісенності, інтелектуалістичних визначень, утверджується поезія серця, лірика самотніх келій, бого- і правдошукальництва, поезія спиритуалістична /М.Орест, Т.Осьмачка/. І театр, що є тільки поширеною й драматизованою поезією, входить тепер у "країни священні, в ласкаві висоти". Країни ірреального - мрій, візій, магії. Навіть одна з останніх п'єс О. Корнійчука носить назву "Мрія".

Між експресіоністичною, zdeформованою дійсністю театру М.Куліша сливе літа облогу, порожнечі. Театр борсається в еклектичних шуканнях - і так і ні - недостача синтезу, недостача канонів, що були б потрібні його молодечому буянню, іноді реалізм, регіонально-етнографічний примітив, і нема потрясення ні чарувань.

Уявляю собі новий український театр, дійство душі.

Руйнація М.Куліша - це антитеза етнографізму і драматургічному олесівцеву /виниченківству/. Мало знання, мало чуття, мало скромності, лобова атака не проблем - імпо-ндерабіль. Руйнація М. Куліша закінчена. Чекаємо синтези. Відродження с л о в а , перш за все. Нехай зазвучить ва-ко-терпляче яз у Л. Українки, чеканим металем як у етюдів Д.Липи або Л.Мосендза. Але тепер - відважніше, щиріше, багатше.

І хочемо пустої сцени, зовсім пустої як в "Нашому старому місті" Торнтон Більдера, цій справжній поемі про а-мериканське щодення малого міста, метафізично наświetленій. Є там сцена, що нагадує грецькі трагедії долі: молитва людей серед порожньої сцени, лінка в білому, хлопчак на кріслі, не досягаючи ногами підлоги, поруч літній чоловік. Смерть і життя. Бог і життя. І тільки завдяки рефлекторному світлові гри акторів створюється незвичайна, проймаюча, магічна драматичність.

Із зовні - в нутро. Не ефект техніки, а чудо душі. Не ерос, а етос драми. Чи це не героїчний театр також? Забудьмо, що героями можуть бути тільки мечами брязкавчі, львиноголові Агамемнони й Гектори. Може ще більше героїзму в скорбі, що веде людство на верхогір'я радості.

Театр таїни - це театр поезії, поскільки поезія найніжніше мерехтливо людської мислі.

Театр таїни - це дійство ідеї. Ідеї нового ренесансу, помноженого на динамізм пристрастей, волю і характерів. Але коли ці три останні чинники - це тільки найзовнішніше внутрішнього, то найбільш внутрішнім кругом /геометризуючи абстрактне/ в проблемі театру таїни буде все ж таки людська душа, що б'ється вічно, і вічно показано це найбільшими з драматургів серед тривуку: любов, смерть і краса.

Театр Кальдерона створив ідеальний світ, що нічого спільного не має із життям. Він придав добі, що тоді вмирала, вечірнього відсвіту.

Ірреальний і ірреалістичний театр сьогодні - це Еос, це ранній відсвіт доби, що починається на наших очах.

ВАСИЛЬ ЛЕВ

О.О.Олеся

/В другі роковини смерті/

22.липня 1944 р. по всіх українських землях рознеслася сумна вістка про смерть великого українського поета, страдника-скитальця на чужині, в Празі, столиці Чесько-словацької держави, де прожив він майже половину свого життя.

О.Олеся /справжнє ім'я Олександр Кандиба/ народився на Слобожанщині, в селі, де його дід був орендарем панського маєтку. "Його рідні місця - сугуба провінція, верхоріччя Сули, трикутник між Лебедином, Сумами та Білопіллям, околиця "заштатного" міста Недригайлова. В його найближчій оточенні - нічого, що б стимулювало ранній розвиток творчості: ні людей, ні книг, і перша школа його "маломістечкова", "мізерна й обридлива" з немилосердною катівнею і безнастанною "дубеткою". Тільки в Деркачах, в середній хліборобській школі /під Харковом/, будяться в поета літературні інтереси: він видає з К.Треневим /пізніше автором "Владики", соковитим російським белетристом/ шкільний журнал, проводить театральні вистави /має ці відомості від одного з шкільних товаришів Олеса/ і пробує свої сили одночасно в поезії російській і українській" 1/

Після закінчення хліборобської школи і ветеринарного інституту прийняв посаду земського статистика в Харкові та не покидав працювати на літературному полі, однак писав поезії здебільша російською мовою. Щойно полтавське свято століття виступу Котляревського, а після відкриття пам'ятника Котляревському в 1903 р. викликало в О.Кандиби громадське піднесення. Там пізнався він з різними поетами й письменниками. Затієї царського уряду проти українського характеру свята протверезили молодого адепта поезії, що був відомий тільки тісному колу приятелів і велили йому порвати літературні зв'язки з Треневим та з його впливами і рідше зв'язатися з харківською українською громадою і стати українським письменником - під прибралим ім'ям Олеса. В 1906 р. перенісся поет до Петербурга, де думав перейти з харківського ветеринарного інституту до Воєнно-Медичної Академії. Там в 1907 р. петербурзька українська громада, вітаючи його як нового надхненного поета, допомогла йому видати першу збірку поезій: "З журбою радість обнялась". Після цієї збірки видав Олеся ще кілька ліричних збірок, одну збірку драматичних етюдів, так само в високій мірі позначених ліризмом і книжку сатиричних поезій на політичні теми.

1/ М.Зеров: Поезія Олеса і спроби нового її трактування. "До Джерел". У.В.1943.стр.230.

Після 1917 р. переїхав Олесь на еміграцію, поселився в чеській Празі, де за своєю урядницькою працею не кидав пера і друкував нові збірки ліричних поезій /як напр.: "Чужини"/, а крім того віршовану історію княжої України п.з. "Минуле України в піснях, княжі часи". Ця й остання його збірка друкована у Львові. В останні роки свого життя написав поет низку поетичних байок і казок для дітей, між якими помітне місце займає "Мисливець Хрін та його пси". З його перекладів помітна "Пісня про Гайявату" Г.Льонгфелло.

Музу Олесь виховав український степ на межі старої Слобожанщини і Гетьманщини.

В дитинстві ще... давно, давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травов степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...
Весь божий світ сміявся, радів...
Раділо сонце, ниви, луки,
І я не виніс щастя-муки,
І задавеніли в серці звуки,
І розвітнувся мій перший спів...

Поет сам назвав себе вихованцем степу. Змалку:

Зробившись рідним братом
Вітру, простору і трав,
Він кидав нудну роботу
І в степ утікав.

На лоні зеленого степу пізнав молодий ідеаліст невичерпну красу природи України і під впливом вражень її став він поетом України на ціле життя.

В його описово-ліричних поезіях картини природи перейняті глибоким розумінням її. Особливо прегарними красками живописує поет природу Криму:

Осріблені місяцем гори блищать,
І кедрі і сосни казки шелестять,
І дивні пісні їм співають вітри,
Що нинком підслухали з моря з гори.
Осяяні місяцем гори блищать,
Осріблені місяцем сосни шумлять,
А море і сердиться й лає вітри,
Що нинком його підслухають з гори.

Поет викинув себе романтиком, обожувачем природи. Його надхненну поему "Над Дніпром" ставляли літературні критики поруч "Лісової Пісні" Десі Українки та "Тіней забутих предків" Коцюбинського, однак твір Олесь стоїть нижче двох названих творів. У ньому театральноромантизм.

Але від поетичного захоплення природою перейшов поет до правдивого патосу революції 1905 р. Вже в передреволюційний час виступав він з боскими гаслами в лавах молоді і разом з нею відчував усім своїм єством приплив і відплив революційної енергії. Поет свідомо бажав віддати своє слово на службу революційному відродженню свого народу. В часі революції бажав він, щоб слово було мечем його. Тоді голосив він пламенні слова на похвалу революції:

Яка краса! Відродження країни.

Та поет думав про національну, а не соціальну революцію, як М.Коцюбинський, тому відстав від революції 1905 року, пишучи:

Чув я, - іде боротьба в моїм краю;
Втіху собі я в борні відшукав,
Славов я свої рани загов...
Дайте, борці, мені краю зброю!

Ідеологічна основа, з якої Олесь розпочинає свою поетичну діяльність, це його романтичне захоплення в Україні, його здібність романтично, ентузіастично захоплюватися декоративними епізодами відродження рідного краю, радіти з його успіхів, боліти з його занепаду: 1/

Велике значення провідника в революційній роботі наświetлює Олесь у драматичній поемі п.н. "По дорозі в казку". В символічній картині шукання стежки в глухому лісі він умів прозоро й сильно представити важкий шлях провідника. Брак розуміння для його ідеального пориву у обмеженій, пригніченій формі крби. Її переход до віри й обожання вождя під його самопевним покликком і короткий революційний патос і раптовий упадок при перших проявах слабости й вагання у "вчителя" передав поет незвичайно різко й виразно в цьому творі з оригінальною формою. Чимало й автобіографічного вклав Олесь у рефлексивну постать героя, що пливе за подіями. Проблему провідництва порушив поет ще в часі революції 1917 р. в поезії "Лебідь":

На болоті спала згряя лебедина,
Вічна ніч чорніла і стояв туман...
Спало все навколо, тільки білий лебідь
Тихо-тихо сходив кров'ю своїх ран.

Тихо-тихо сходив білий лебідь кров'ю
То здавивши рани, крила рознімав...
І в знесил'ї бився... Згряя лебедина!
Чи хтонебудь в небі лебедя згадав?

Після цього року, в часи підйому та після упадку української державності поет не впадає на дусі. У збірці поезій "Чужиною" він звертається до свого народу в палкій, повній віри, відозвою:

Народе-Страднику, навчи і нас в вигнанні
Любити свій Єрусалим...
Навчи в солодкому страданні
Пройняти серце ним.

Щоб на чужині, над річками,
Поклавши кобзи жалібні,
Ми тихо сходили сльозами
В жалю по рідній стороні.

Народе-Страднику, навчи і нас в вигнанні
Любити свій Єрусалим;
Навчи в солодкому страданні
Пройняти серце ним.

1/ О.Олесь. Збір поезій /1903-1923/ зі вступною статтею М. Грушевського, накладом С.Лаврова, стр.ХУІ+168.Прага, без дати друку.

З великою силою б'є поєсерцях своїх земляків, запальє байдухих і небайдухих та накликає:

Нових і слів і діл блискучих,
Нових озброєних надій,
Важань і поривів могучих,
І грому в бурі молодій!..

Подібний бойовий тон б'є і в наступних збірках поезій, б'є і в віршованій історії України /"Княжі часи"/, в якій ще долучується поважний тон учителя і легкий стиль оповідача. Словами князя Ярослава Мудрого промовляє поет до українського суспільства:

Не сваріться, жийте в згоді:
Тільки мир збере усе,
А невгода, наче вітер,
Все по полю ровнесе.
Як не будете всі разом
Йти до спільної мети,
Ви, державу зруйнувавши,
Подастесь у світи.
Ви розгубите ту землю,
Що придбали вам батьки,
І тинятиметьсь всьди,
Як вигнанці й жебраки.

Деякі літературознавці поставилися до музи Олеса досить скептично й негативно. У вступній статті до радянського видання творів поета, П.Филипович вазначив художню, ідеологічну й моральну смерть Олеса. 1/ Цей погляд підтверджує тільки трохи змодифіковано і Микола Зеров: "Я муку признатися, що майже цілком приймаю нинішню оцінку П.П.Филиповича. Для мене ясно, що перший український поет доби "межі двох революцій" більшою частиною свого мистецького набутку не переступив межі 1917 р. і для нинішнього читача має інтерес здебільшого історично-літературний". 2/ Та обидві оцінки відносяться до часів половини 20-их років, коли поет ще повний сил жив на окитальщині, сповнений туги за рідним краєм. М.Зеров сам наприкінці своєї статті ставиться до поезій Олеса прихильніше і признає в ньому поета талановитого й обдарованого, що подарував українській літературі нові для неї образи, ритми і звукову гру, але який через різні причини не утворив собі високого і одстоїнного стилю і кінець-кінцем дав не так багато речей, що витримали огню пробу останнього десятиліття". 3/ У М.Зерова досить правди. Та він не охопив цілої творчості поета, який після 1925 р. не кидав пера і, хоч серед важких життєвих обставин, давав українському суспільству духовний корм. Щодо форми, стилю й мови, майже не поступив він від того часу аж до смерті вперед. Одначе, беручи його творчість в цілому, слід ствердити, що Олесь збагатив українську лірику новими і цінними мотивами, рішуче й остаточно вирвавши її з навизначних переспівів народної пісні. Його лірика набирає мистецьких форм у зовнішньому і внутрішньому словесному виді. Олеса можна назвати майстром нової форми, символістом в основах, в засобах творчості.

1/ О.Олесь. Вибрані твори. Редакція та вступна стаття П.Филиповича. "Книгоопілка". "Літературна Бібліотека". Київ 1925. Стор. XLVII-158.

2/ М.Зеров. op. cit. стр. 230.

3/ М.Зеров op. cit. стр. 237.

В. ПЕТРОВ

Проблема Олеся

Дискусія з приводу оцінки Олеся, як поета, в 20. роках була проблемою розмежування двох генерацій, дискусія про дадані вплихи української поезії. На сьогодні справа так не стоїть. Дискусія обернено в минуле. Критиком керує свідомість своєї відповідальности перед минулим.

І все ж таки остаточної ясности в питанні про Олеся на сьогодні немає. Кожне з поколінь зберігає свій погляд на Олеся.

Для Олесеєвих сучасників, для генерації "між двох революцій", однаково для Мих. Грушевського або ж для С. Єфремова, Олесь - "першорядний талант", "першорядний лірик". Поетична якість Олеся не підлягає жадному сумніву. Повноцінним золотом двенадцять для сучасників рядки Олесеєвих поезій.

Винниченко в прозі й Олесь в поезії репрезентувать для Єфремова українську літературу початку 20. століття.

Одніси Лесь Українку в розділі 13-ому до 80. років, Коцюбинського в р. 14-ому до 90. років, Сергій Єфремов в своїй "Історії українського письменства" /1919.р.ІІ/ пише про Олеся в розділі 15-ому: "На початку нового віку: "В гурті молодих наших письменників своїм літературним хистом особливо виднаються два письменники, Винниченко в прозі та Олесь у поезії, а біля цих першорядних талантів гуртуються інші, часом великонадійні сили, що в цілому дають складний образ літератури Молодої України" /с.290/.

В протилежність цьому, для наступного, післяреволюційного покоління, для генерації між двох воєн, Олесь жаден не поет. Істину поета взято під сумнів. Найзавзятіші з Олесеєвих антагоністів тодіть ствердити смерть поета. З аркушів часописів це твердження переходить на сторінки підручників історії літератури. "Велика революція 1917 р. поховала Олеся", заявляє Ол. Дорошкевич /с.252/. "Олесь не витримав вогненної проби революції", повторює Зеров.

"Неокласики" переймають на себе ініціативу боротьби. Розмежовуючись зі своїми попередниками, в запалі змагань, Мик. Зеров ладен закидати Олесеєві "вузькість поетичних обріїв" /"До Джерел", вид. 1943 р., с.230/, "бідність на літературні стимули", /с.231/, "теми, образи й ритми не нові й не свіжі" /с.231/, "набір вузьких кліше" /с.233/, "романтику трохи обивательського типу", "присолоджений пейзаж" /с.231/, "обмеженість старим образним матеріалом" /с.235/ і т.д.

Наведених цитат, здається, цілком досить, щоб показати в якому плані і що саме було неприйнятним в Олеся для покоління 20-30. років. Олесеєві закинено провінціалізм. Регіоналістичний модернізм Олеся стає об'єктом для нападів.

На сьогодні, в 40. роках, в післявоєнний час немає однастайности в поглядах на Олеся. Представники "старшого" покоління продовжують підтримувати традицію незахищеного "олесефілства". Їх прийняття Олеся остаточно й безумовне. Оцінка Олеся у Єфремова-Грушевського зберігає для них спов

цілковиту повновартісність. Щодо "середнього" покоління, то окремі критики, що репрезентують це покоління, так само стійко захищають "неокласичні" позиції. Вони не тільки не зрікаються заперечення Олеся у Зерова-Филиповича, але воліють загострити погляди останніх. Пошлемось, для прикладу, на усні висловлення В.Державина або І.Костецького. Ніщо в Олеся не існує для них. Їх неприйняття Олеся також безумовне, як прийняття у представників "старшого" покоління. Олесь, на їх думку, жадна не тема для критичної статті. Вони ладні трактувати Олеся, як *res nullius, quantitate negligible*, "людину /-поета/ за бортом."

Але, поруч з тим, інші критики, полемізуючи з Зеровим, роблять спробу ще раз переоцінити цінності й естетично реабілітувати Олеся. Вкажемо на статтю Д.Костюка в "Наших Днях". Очевидячки, що спроба мистецької реабілітації Олеся, як поета, означала б разом з тим можливість компромісного розв'язання дилеми: якщо не цілий Олесь, то, принаймні, "вибраний", як от, для прикладу, цілком можливий вибраний Мик.Вороний". Адже ж ми знаємо, що багато поетів і письменників, навіть первокласних, входять в історію літератури не сукупністю своїх творів, а лише кількома окремими віршами, тисю або іншою збіркою, кількома циклами. Чи може "вибраний Олесь" не може бути, й існує тільки або-або: або цілий Олесь або ніякий?

На жаль, у нас не переведено анкетної перевірки мистецьких смаків і уподобань серед нашої громадськості. Але, якщо взяти на увагу виступи літераторів і журналістів на останніх журналістсько-письменницьких з'їздах і конференціях, то доведеться визнати, що широкий громадський загал ще й досі стоїть на олесівських, навіть-точніше - на перед-олесівських позиціях. На позиціях народницького, гринченківсько-етнографічного регіоналізму. Мало сказати: **с т о ї т ь** на цих позиціях; слід ствердити: **в о й о в н и ч е** обстоє їх. Ми були свідками бойових атак, скерованих на одній з цих конференцій однаково як проти статті Уласа Самчука, так і проти художньої продукції Дрія Косача... Годилося б послатися при цьому також на практику наших видавництв, що перевидають Марка Вовчка або, під тим чи іншим претекстом, С. Руданського, і нікого іншого. Романтика Кащенко, цього українізованого Вальтер Скота, Фенімора Купера, перенесеного на український ґрунт. "добрі почуття" Бітер Стов в її "Хицці дяді Тома" визначають міру, рівень і межу літературно-мистецьких визнань. Героїка, емоціоналізм, і в першу чергу як найбільша приступність для загалу, - це є та сукупність вимог, що їх пред'являє до письменників наша громадськість.

Очевидячки, що за даного становища речей, в боротьбі з рецидивами регіоналістичного народництва, поезія Олеся зберігає всю свою вагу й свою актуальність аж до сьогоднішнього дня. Ще й на сьогодні модернізм Олеся може бути бойовим прапором!.. Значення появи Олеся в українській літературі полягає в ствердженні: поезія є; вона є як поезія; вона існує в своїй творчій самодостатності, як мистецтво.

Поява Олеся в українській поезії прийшла, як одкровення, як розкриття! Народництво заперечувало поезію саму по собі й для себе. Теоретики народництва не визнавали поезії, незалежної від практичних завдань народництва як громадської

доктрини. Обстоючи тезу про нерозчленованість "народу", "поета" і "поезії", народництво, починаючи від Куліша, стверджувало поезію, як пісню, як наслідування, переспів народної пісні. Воно обстоювало тотожність поезії з фольклорно-пісенною творчістю народу і розглядало поета не як творчу індивідуальність, а як записувача насамперед, як фольклориста в першу чергу. Принципові художньої, естетичної вартості не надавалося жодного значення. Прізвисько письменника вважали лише за псевдонім народу.

З початком 900.років двадцятого століття народництву протистав декларований Миколою Вороном модернізм. Твори Вороного проза Винниченка й поезії Олеся з'явилися як втілення цієї нової течії в українській літературі. Якщо народництво ототожнювало народ і поета, демократичне "мушкетство" й мистецтво, то модернізм на перший план висунув особу, особисті почуття індивіда, ліризм, нічим незумовлений і ні від кого не залежний. Модернізм ствердив самодостатність індивідуальної творчості поета. Особа поета, а не народ, була визнана за джерело творчості.

Мушкетство й оселянрвання були догмами народницького погляду на літературу. Модернізм стимулював в письменстві відхід від села. Він відображав початок поступового відокремлення села від міста, розмежування селянства й інтелігенції, дедалі все більше помітний процес урбанізації інтелігенції, перехід інтелігенції в позиції нерозчленовано^{го} етнографізму на засади партійності.

Пісня переставала бути програмою. Що більше, інтелігенція втрачала свій зв'язок з селом, то менше вона вважала на пісню. Дорошкевич мав рацію ствердити, що Олеся "рішуче й остаточно вирвав її /поезію/ з невиразних переспівів народної пісні" /с. 255/. Якщо ми й знайдемо у Олеся кілька зразків фольклорно-пісенних поезій, то вони становлять у нього виняток, а ніяк не правило, в порівнянні з його попередниками.

"Геть од села!" проклинає Олеся властиве гасло часу. Він наважується сказати те, що повинно було прозгучати, як виклик:

Плаває-в'ється над річкою мла,
Ваблять, всміхавчись, луки...
Дай мені руку, і геть од села,
Де нам дались тільки муки.
Дай мені руку, і в поле біжм,
В степ голубий та широкий,
Там серед нього, під небом ясним
Знайдем ми втіху і спокій.

Хай "муки" з'явилися в цій поезії лише як примусовий асортимент римування, і примусово вибрана рима зумовила необов'язковість змісту цілого рядка, демаскуючи технічну недосвідченість поета, -по-при все те поезія є типовою для Олеся. Типово олесівська поезія, ляндшафтно-настроява, в поетично-прикрашеному узагальненості деталей /небо-ясне; степ - широкий, луки всміхавться/, що в ній центр ваги перенесено на суб'єктивний ліризм.

"Поет особистих переживань" /с.303/ твердить про Олеся С.Бфремов. На "адібність і прихильність до особистих тем" /с. 252/ з властивим для нього ляпідаром манером висловлюватись вказує у Олеся Ол.Дорошкевич. А.Шамрай пробує розгорнути цю

тему на тлі широко накресленої ним історико-літературної схеми. Він пише в своїй "Українській літературі" 1928-го року: "Етнографічний романтизм наших поетів 40-60 років, з явним наміром до стилізації народної пісні, не в спромозі був передати всієї емоціональної й стилістичної складності європейського романтизму. Суворі муза Шевченка й програмове персифікаторство народників уникали суб'єктивної лірики настроїв, справжньої, так би мовити, лірики, - в творах Олесь вона залунала з нечуваного до того нікністє та іятимністє. В цьому значення творчості Олесь і в цьому секрет його великого впливу на сучасників" /с. 117/.

Поети, представники як романтичного народництва 40-60 років, так і позитивістичного народництва 70-900 років, стилізуючи свої твори під народну пісню, запозичали свої образи з усної народної поезії. Олесь образи для своїх поезій бере з літератури. Фолклєорний усно-народний традиції Олесь протиставляє літературну, селянсько-просвітянську поезію - інтелігентську й міську. Олесь відмовляється од програмового учительства народницького радикалізму й відповідно до того позбавляє свої поезії дидактизму.

Традиціоналізм був властивий Олесеви, але не фолклєористичний, як народникам, а літературний. Традиціоналізм літературних образів у Олесь був проявом його антитрадиціоналізму.

"Зужиті кліше!" кидає Зєров на адресу Олєсєвих образів. Згодимося: так - зужиті; згодимося: так - кліше! Але саме ці зужиті кліше були для Олєсєя знаряддям боротьби проти всевладної тенденції "змужичувати" літературу, якої дотримувалися свого часу й дотримувуться ще й нині народники та їх епігони.

Отже тут потрібна остаточна ясність: або Олєсь "першорядний лірик" /Фремов/, "правдивий віртуоз ніжної лірики" /Дорошкевич/, "найвидатніший лірик дореволюційної доби" /Шамрай/, або "ніякий же талант". Якщо ж талант, то "клішєва зужитість образів", сконстатована в Олєсєя Зєровим, повинна вважатись за одну з властивих ознак його таланту, не за хибу, а за досягнення й здобуток, за органічну ланку в системі поетії. За приналежність с т и л ю . Певну естетичну категорію.

Мова йде про к р и т е р і й оцінки. Зєров в своїй статті про Олєсєя, на докір останньому зіставляє одну з поезій Олєсєя й поезію В'ячеслава Іванова. Тим часом суттєво справи таке зіставлення є неслухним, бо Олєсь і В'ячеслав Іванович художньо різнопланові поети. Вони не сполучувані. Це різноякісні поети, не за обсягом таланту, а за т и п о м .

Є поети представники вченої поезії. Вони, насамперед, учені, тоді вже поети. Їх поетична творчість - плід їх учености, фахової освіти, знання, творчої дисципліни, виучки. Їх майстерність - учена майстерність. Філологізм є засадою їх поетичної обдарованости. Що ж до Олєсєя, то в відношенні до нього справа стоїть зовсім інакше. Він не кінчав філологічного факультету. Він не є жаден класик. Класична філологія, наука поезії й д ж е р е л а поезії

Йому чужі. Він ніколи не прагнув стати поетом після того, як він став би ученим. Його поезія не є продуктом його вченості, творчим висновком з його студій і скарбів ерудиції. Ні, предтечею "неоклясиків" Олесь не був!.. Не знання, а, в протилежність тому, внутрішній принцип стихійної творчості означав для Олесь повноту розкриття ним себе, як поета.

Більшість істориків літератури визначають Олесь як р о м а н т и к а, але жаден з них не зробив спроби розкрити цю тезу. Вимога безпосередності й наївності лежали в основі романтичної доктрини. Саме таким прагнув бути Олесь. Він намагався творити безпосередньо, природньо, співати *wie der Vogel singt*, і бути, або, принаймні, здаватися наївним. Він творив, як співає птах: без жадних правил. Супроти правил і в незнаві до правил.

Неоромантична рецепція поезії в модернізмі 900 років сполучувала всі ці ідеї: ідею поета, що співає, як птах, ідею безпосередності й наївності, ідею творчої свободи поета. І те, що Олесь був автодидактом, це цілком відповідало комплексові тих ідей. "Технічна недосконалість автодидакта" може бути приватною, біографічною справою митця, але може бути й особливістю стилю. В модерному мистецтві 20. століття вона набула ваги принципа.

Ікона, дитячий малюнок, видіска крамниці і т.д. лягли в основу проблематики загального мистецтвознавства. Протягом останніх чотирьох десятиліть довкола сукупності цих питань накопичалася величезна література. Я не хотів би, щоб посилення на це було сприйняте як "прохідна" фраза. Нас цікавить д о к т р и н н и й сенс Олесьової поезії. В боротьбі за естетизм проти а-естетизму народників Олесь вводить в зміст своїх поезій: весну, журбу, айстри, сум і самотність, небо, сонце, майовий день, степ шовковий або широкий, усталені образи ідилії, стандартизований, умовно поетичний, декоративний пейзаж. "Сніг в гай, але весною розів'ється гай... Може доле ясною зацвіте й мій край". "За зимов йде весна". Олесь не боїться банальності або штампу. Він не уникає кліш. Він утримує поетичність своїх поезій. Поетичну стилізацію своїх поезій він доводить до тих меж, на яких вона стає умовністю. Усе, що грінченківське народництво викреслювало з змісту поезій, Олесь запроваджує з ретельністю колекціонера.

З поезії в поезію він повторює ті самі образи. "Сміявся день" /3/, "Весь божий день сміявся" /3/, "В слюзах як в жемчугах мій сміх" /4/, "Ваблять, всміхавчись, луки" /12/, "Буде проміння всміхатися нам" /13/, "Пісні, і сміх, і радість скрізь" /15/, "трава всміхалась" /26/, "усміхи сонця" /26/, "сміються солов'ї" /36/, "сонце сміється" /38/, "хвиля вже давно вміється" /42/, "усмішки блискучого сонця" /47/, "сонце всміхалося" /47/, "сонце сміялось" /47/, "сміється ніч" /50/, "сміялось сонце" /56/, "Йому лілея усміхалась" /78/. З поезії в поезію, з рядка в рядок... Уся збірка "З журбою радість обнялась" становить собою варіації кількох, дуже нечисленних, образів. Наступні дослідники-літературознавці, що матимуть для того час і яким дозволить на те місце, певне пророблять в усій послідовності й повноті систему образів, властиву Олесьовій поезії. Але яку естетичну вартість має ця система й ці образи?..

Саме наша доба поширила обсяг нашого поняття естетич-

ної вартості. Вона перенесла його на ділянки й категорії, речі й явища, процеси, які ще зовсім нещодавно розглядались в мистецтві, як позаестетичні. Ми навчилися розуміти мистецьку цінність міщанського романсу, середньовічної легенди, візантійської ікони, дитячого малюнку, перської /іранської/ мініатюри, оцінювати їх, як високе й добірне, довершене в собі мистецтво поза жадним зіставленням їх з реалістичним мистецтвом європейського Ренесансу.

Не кожне мистецтво є реалістичним, і якість не кожного мистецького твору оцінюється об'єктивною точністю зображення або відповідністю його до класичного ідеалу вроди. Буває умовне мистецтво, мистецтво особного розуміння вроди. Якщо поезія Олеса є мистецтво, а вона є таким, то її належить віднести до мистецтва стилізаторського. Вибір образів, барв і ліній зумовлено не прагненням до технічної досконалості твору або до реалістичності зображення, а тими чи іншими, прямими або побічними настановами митця.

Сонце може сміятися, сміятися може: весна, хвиля, ніч, солов'ї... Хмари на небі можуть бути послідовно сині й рожеві так само, як і хата з її рожевими стінами й небесно-блакитними дверима чи вікнами. Древа поблизу хати, відповідно до того, мають ті самі барви: на рожевих гілках сині листя, причому кожен листок - їх взагалі небагато - розташований симетрично й виписаний чітко й особно. Так або подібно до того творить дитина, візантійський чернець, японський чи китайський графік, зображуючи світ, в якому бог, небо, людина й космос однаково близькі й тотожні.

Чому ми цнімо картини Руссо, Сар'яна й Марка Шагала й відмовляємо в естетичній цінності поезіям Олеса, коли вони так само прекрасно наївні? Поетична барвистість Олесевих поезій нескладна й безпретенсійна. Їх щирість позбавлена лукавості, в тім чисті й естетичної. Старомодний світ, який зворить і в якому живе поет, - ідеальний світ чисто поетичного, однаково, чи це є світ радості, чи журби.

Що було б з українською поезією, якщо в ній була б Леся Українка - Косач і не було Олеса-Кандиби? Якщо б Олесь-Кандиба не ствердив, що існує не лише самотня поезія усамотненого митця, поезія ізольованих образів, але й поезія загальносприйнятлого, поезія узагальненої поетичності з образами, вся специфічна оригінальність яких полягає в їх ще зі школи засвоєній звичності?

Борис Грінченко, Агатангел Кримський, Євген Тимченко - поети, що про них згадувано в кожній історії української літератури. Вони писали вірші й працювали над складанням словника української мови. Живої чи історичної, це зрештов в даному разі байдуже. В кожному разі в своїй творчій практиці лексикографічну працю вони ставили вище за поетичну. І це було послідовно з їх боку, оскільки вони так або інакше стояли на ґрунті народницької доктрини. Слово, записане з уст народу в Звенигородці чи на Чернігівщині, абож виписане з Євангелії к.ХУ.ст. важило для них далеко більше, ніж поетичне слово.

Олесь не видав жадного словника. Він не склав жадної шкільної граматики. Він не досліджував ні граматичних, ні синтаксичних форм української мови. Він не був мовознавцем. Адже ж він не був уже народником. Але він не став однак і лі-

тературознавцем, як "неокласики". Олесь писав поезії й підносили поетичне слово вище за слово, записане з уст народу. Рідне слово він ототожнював з поетичним словом.

О, слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх...
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий!
О, слово рідне! Шум дерев,
Музика гір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій реп...

Олесеві властива надзвичайна устійненість поетичного слова. Якщо в цьому вірші фігурує "шовковий спів степів широких", то в іншому: "шумів травов степ шовковий" /"З журбов"..., с.3/, а ще в іншому "Степ голубий і широкий" /с.22/. Ні, Олесь не прагнув зрізноманітнювати ні образи свої, ні в образах епітети.

Ми могли б закинути Олесеві творчу інертність, безініціативність, небажання працювати над індивідуалізацією образного матеріалу, яки він користується для своїх поезій, але ми зігнорували б головне: піднести рідне слово, як поетичне слово, було сміливим кроком з боку Олесь, і цей зроблений ним крок забезпечив йому творчий успіх і визнання.

Значення Олесь в українській літературі можна порівняти зі значення Котляревського. Що зробив Котляревський? Іван Котляревський запровадив до літератури семінарську поезію в усій її характерній жанровій і мовній відмінності. Олесь запровадив альбомну, романсову, революційну, студентську, взагалі інтелігентську, ту поезію й таку, що доти в українському письменстві лишалася поза межами громадського визнання.

"Перелицьована Енеїда" Котляревського й збірка Олєсєвих поезій "З журбов радість обнялась", попри всю свою неподібність, виконали однакову функцію. Приватній поезії, партикулярному жанрові, що був приналежністю окремих соціальних прошарків і не був визнаний в літературі, Котляревський і Олесь надали прав, в яких їм досі відмовлено.

Народництво з властивим йому доктринерським ригоризмом усувало з літератури специфічно інтелігентські жанри, хоч в побуті їм належало почесне місце. Наприклад романс. З народницької літератури його виключено. Олесь вводить його. Романсова стихія панує в його творчості. Досі право на літературу належало тільки народові, модернізм 900.років намагався право на літературу передати інтелігенції. Інтелігенція претендує репрезентувати народ. Тим то і в літературі поч. 20. віку типово інтелігентські жанри висувались на перший план.

У цьому реформаторське значення поезії Олесь.

Дихають тихо акації ніжні,
Злегка колишуться в сутні срібній,
Дивляться мовчки на місяць, на зорі,
Дивляться в світ, ним ясним зачарований /с.20/.

Типовий романс! Акації, срібні сутінки, місячне сяйво, вона за роєм, його баритон; двері одчинені на терасу; во-

логий сад, чари ночі. "О, не дивуйсь, що ніч така блакитна"... /с.32/.

"Орлий клекіт" вабив молодь 905-907.років. Олесь був не інший, не інакшоякісний за цю інтелігентську молодь тих років, плоть од плоти її, думка од думки, з потужною фразеологією й тотожною образною номенклатурою, як от, приміром: "Вічно я страждав по ідеалу і досягнути його не міг" /с.21/.

"Типічні переживання інтелігента-революціонера найшли в його віршах яскравий вираз. Може трошки перебільшений неспівомо, патос його революційних поезій підкупав своєю щирістю й красою вислову, даючи безперечно видатні зразки громадянської лірики. Такі його вірші, як "Ми плакали на цвинтарі безсилі" чи "Малюбна пісня" являються взагалі кращими в його творчості" /А.Шамрай, с.115/.

Отже, мова йде про типові переживання української інтелігенції з часів 905-907.років. Але не переоцінюймо революційності цієї інтелігенції!.. Ніхто, за дуже незначними хіба винятками, з цієї молоді, що в роках 905-907. купчилася коло "Просвіти", не написав би в рубриці "професія": революціонер. Професійних революціонерів серед неї було дуже сало. Її революційність була аматорською. В революції вона була як і в поезії, автодидактом.

"Олесь не був людиною реальної революційної справи", зауважує Ол.Дорошкевич /с.155/, як додам від себе, й переважна більшість тієї інтелігентської молоді, настрої якої Олесь відобразив в революції 905-7 років. Звідціль геральдична умовність образів всіх олесівських орлів. Звідціль неконкретність, патетизм, але розпливчата невиразність уявлення, як станеться революційне відродження країни. "Якось то станеться". "Якось то воно буде!". "Враз!..."

Так спить орел, - і враз, розкривши очі,
Побачить світ, красу і простір голубий, -
І легко з скель спорхне, і в небі заклекоче
Про вільний лет орлів, про ранок золотий!

Враз станеться диво!

Я вірю в диво! Прийде час -
І вільні й рівні встануть люде,
І здійсняться всі мрії в р а з ! /с.23/.

Як надзвичайно характерне це "відкільсь!" в славетному Олесевому вірші:

Яка краса - відродження країни
Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів...
Коли відкільсь взялася міць шалена,
Як буря, все живе схопила, пройняла, -
І ось дивись: в руках зама ли знамена,
І гімн побід співа невільна сторона!

"В бурхливих подіях знайшов він, - пише С.Єфремов, коментуючи цей вірш, - нову велику красу, перед якою спинився в захваті!" /с.304/.

Коментуючи цей вірш, С.Єфремов відзначив в ньому "нову й велику красу", "захват поета", але він обминув ту невиразність однаково: політичної доктрини й художніх образів, що позначилися як на цьому вірші, так і на цілому поетичному доробку Олеса.

Як високо ставило сучасне Олесине покоління його громадські вірші, видно з того, що С.Єфремов знаходив можливим заявити про них: "Обурення проти насильства, гніву за окридження повно в поезіях Олеся 1905-1907 рр. і в них він дає такі гарні зразки громадянської справ і високої поезії, до якої по Шевченкові ніхто ще так високо не здіймався на Україні" /с. 304/. Емоціоналізм цінить Сергій Єфремов. Він цінить почуття: обурення і гнів, Ми ж цінимо також і думку. Не лише віру в чудо, в те, що в і д к і л ь с ь візьметься мідь жалена і гімн перемоги заспіває невільна сторона, але й велику тверезість.

Те, чого саме бракувало поезії Олеся...

- - - - -

БОГДАН НИЖАНКІВСЬКИЙ

ЗНОВ ДЕНЬ

Знов день і знов думки
Важкі, тверді, уперті.
Сидиш - не піднесеш руки,
Глядиш - і очі мертві.

Іти? Куди? За чим?
Ще далі? В безвість? Доки?
Немов осінній дим
Скрадається неспокій.

І раптом: блиск в очах!
Іти крізь спеку й вихор!
Виходиш з і ставиш на шлях,
Глядиш - і гаснеш тихо.

Поволі йдеш назад
У тінь чужого дому,
Навколо смертний чад,
І ти, мов труп у ньому.

І пальці ти гризеш!
На неба узбережжі
Невпинний блиск пожеж,
А ти тут - без пожежі!

О, дай, пішли з небес,
Із надрів, де вулкани -
Виняли, пекучих лез,
Хай тнуть ще свіжі рани!

Хай мертвий оживе
В огні, що не згасає!
Ось обрій вже пливе,
Він поруч пропливає!

- - -

Д-Р ЯРОСЛАВ РУДНИЦЬКИЙ

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ В ДЗЕРКАЛІ ОЛЕСЕВОЇ САТИРИ

Побіч багатьох безперечно додатних моментів, що їх виявила українська політична еміграція після першої світової війни так у національно-українській як і в загально-міжнародній площині, можна було тут і там заважити й деякі від'ємні сторінки, бо відомо - світла й тіні в людському житті нероздільно зв'язані, а зокрема тоді, коли йдеться не про життя одиниці, а про людський колектив, викинутий із рідного середовища на чужий терен. Тоді коли позитивну пречку для української справи на еміграції не раз і не двічі підкреслювано з періодичних і неперіодичних публікацій, а навіть відзначено окремою книгою культурно-науковий здобутки українства на чужині між двома світовими війнами, ^{1/} то ці від'ємні сторінки звичайно промовчувано й вони проходили мимо уваги широкого суспільства, хіба що тут і там на тлі відповідно наставленої емігрантської психології вони розросталися в "усній словесності" до неспівмірних розмірів, спліток і "татарських вісток" про поодиноких людей чи поодинокі вияви емігрантського буття. Єдине поле їхньої фіксації - це ділянка сатири, зокрема літературної сатири, де вони знаходили своє карикатурно-повчальне наświetлення по думці Горацийанського: "Ridentem dicere verum - quis vetat!"

Між сатирично-поетичними появами української еміграції після першої світової війни на чільне місце висувались безперечно твори В.Валентина /* Ол.Олесь - Ол.Кандиби/, що найбільш відомі з двох збірок п.н. "Перезва" /виданої в Відні/ та "Вилітали орли" .. /виданої у Празі/. Як відомо, Ол.Олесь перебував на еміграції в Відні й у Празі й мав змогу безпосередньо приглядатися життю поодиноких її представників та зблизка "на гарячому" скоплювати відповідний матеріал. Правда, сьогодні це за своєю справою - піддавати блискучій аналізі поодинокі відірвані моменти вузько-особистого характеру, що їх видвигає Олесь; такий конфронтації його сатирично-поетичної діяльності з об'єктивним станом речей нестаче історичної перспективи, т.зв. історичної влеханості, й тому нам годі в цій статті торкатися цієї справи. А проте не буде від речі розглянути ближче типові негативні прикмети української еміграції загального характеру, або відповісти на питання: які недостаті й від'ємності першої української повоєнної еміграції видвигає в своїх сатиричних поезіях автор. Далі питання /до речі - дуже актуальне; чи вибулає друга повоєнна еміграція /себто теперішні учасники нашого "великого ісходу"/ не домагань першої й чи часом не збільшила їхньої кількості - залишаємо за читачем, бо й тема наших маркувань нудна: українська еміграція в дзеркалі Олесевої сатири.

Названі Олесеви твори: "Перезва" й "Вилітали орли" ...різні

1/ Пор. книгу С.Наріжного: Українська Еміграція. І Прага. Видання "Музею Визвольної Бороти України".

Й щодо змісту /тематики/ й щодо поетичного оформлення. Тоді коли перший з них - це збірка віршів на злободенні емігрантські теми з часів безпосередньо після першої світової війни із виразною за-
 краскою віденського середовища, другий - окреслений самим пое-
 том як "трагедія в 1 картині"-заторкує в драматичній пов'язано-
 сті проблематику пізньої /т.зв. "старої"/ еміграції пражського
 покров. Тим й розглядати їх треба нарізно.

Як відомо, еміграція першої світової війни була передусім
 політична еміграція. На чужині вона була не менш розполітикована,
 як удома. Виразно відмічує це Олесь в "Перезві", напр.:

Скільки політиків, різних пород!
 Скільки політиків! Бідний народ...
 Кожний отаман або кандидат!
 Чука потилицю добрий наш сват...
 Ось де недоленька, ось де біда,
 Преться в політики миша руда.
 Тільки "аз-буки" хтонебудь утне,
 Духом Мореса від нього вже тхне!
 Каже: "спасу, доведу тільки я..."
 Глянеш - нікчемне, дурне, як теля... /Перезва 45/

Нічого дивного, що й знайти правильну політичну лінію серед
 гущі політичних орієнтацій - нелегка справа. У вірші п.н. "Моя
 орієнтація" малює поет картину типового змінника орієнтацій:

Орієнтуймося! Спасибі!
 Але на кого? - докажіть!
 Чи легко це зробити рибі,
 Коли на березі лежить?

Орієнтація шість років
 Була у мене на царя,
 Страшний для мене був Нобоків,
 Все не кажу про Носаря.

Пізнім Цапаху Мілюкова
 Я, наче батька, полюбив,
 Хоча до нього від Гучкова
 Я колосальний крок зробив.

Аж - Революція! Керенський
 І чорт, і диявол-большевик,
 І все, чого язик рутенський
 Казати голосно не звик.

А далі знаєте - Антанта...
 І німці...врешті хто кого?!...
 Назвіть ви лицаря-гіганта...
 Тепер би я назвав його.

Від німців... став в Парижі писати
 І до Денікіна пішов.
 Поніс йому кріси, гармати,
 Віддав народну честь і кров.

Тепер Денікіна немає,
 Деніч впав, Колчак в пеклі, -
 Орієнтація зникає
 І берег рідної землі.

Сиджу то тут, то в Букарешті,
 Виношу тисячі негод...
 Орієнтуюся нарешті,
 В останнє вже, на свій народ!

/Перезва 43-44/.

Тут і там політична сатира Олесева гостра й ^{в вислові} терпка, хоч і ще не
 осягає меж тривіальності, напр.:

Республіканство, монархізм,
 Капіталізм, чи комунізм?
 Звичайно - вовкові м'ясе,
 Вівці сінце.

Але питання виникає,
 Коли вовка й вівці немає,
 Що краще буде для свині?
 Скажіть мені.

/Перезва 48/.

Гостро осуджує поет тих, що в них єдність і дух згоди - тільки
 зовнішня, беззмістовна фраза, бо на ділі вони сваряться й призуть-
 ся. Цікавий з цього боку цей короткий вірш:

Вони зішлись небораки
 В ім'я найвищої мети,

Щоб всім єдиним фронтом йти,
І перегризлились, як собаки,
Пересварились, як коти,
І розповзалися знов, як раки.

/Перезва 37/.

Крім політичної поета цікавить ще й загально-моральна, етична сторінка еміграційної медалі. Тут нестача багато, починаючи з найбільш дошкульної справи "сьомої заповіді Божої". Він пише:

На все, ти Боже, дав пораду,	Ти не забув і українця,
На шуку дав гака,	На ший садючи чужинця,
На лиса хитрого принаду	Але пошли йому, молю,
І кіса на вовка.	Ще сьому заповідь свою.

/Перезва 38/.

Деякі образки потрясають жорстокістю неморальності й людської підлоти. Їх мало й вони вже не криють за собою сатиричного усміху поета, а падають наче прокляття й докір на голову провинника. Так напр. автор малює в одному з віршів сценку вбивства й реакції на це голови родини-падлюки:

Вчора кат зарізав маму	А вночі я зирк в вікниці:
І повісив двох братів...	Тато /з катом/ за столом
Я сховавсь в помийну яму	Підраховувть червонці,
І до ночі там сидів.	П'ють і б'ють йому чолом.

/Перезва 22/.

Авторове становище до всіх виявів емігрантської деморалізації виразно негативне. Дуже часто він іронізує з усіх, що патріотичними фразами хотять прикрити свої особисті інтереси, емігрантське гохлаптерство, рідну заскорузлість і неповоротність тощо. Тут і там він згадує про те, що одночасно діється в Рідному Краї, й вказує, що еміграція не має ніякого впливу на хід подій у терені.

А на Україні гарячі часи,
Треба і сили і рук до коси,
Треба в'язати убогі снопи,
Треба орати гулящі степи...
От би вагонів хоч п'ять із біди
Наших "лойд-джорджів" послати туди.
Кожному дати мітлу чи кошу...
Ти ж говорив: Україну спасу...
Маеш нагоду... мети і коси,
Краї свій мітлом й кошою спаси.

/Перезва 45-6/.

Щоб не наразитися на всякі особисті закиди, поет помістив наприкінці книжечки "пояснення", де з великою дозою тонкого гумору оправдує себе чи поодинокі вірші, в роді "цей вірш має чисто етнографічний характер", або "це єсть вигадка" і т.п.

Як уже згадано, книжечка п.н. "Вилітали орли..." має і тематично й формально зовсім відмінний характер від "Перезви". Генезу її треба зв'язувати з широко дискутованою справою скликання всесвітнього українського конгресу, що за ним найзав'язтіше побивалися деякі представники пражського еміграційного осередку в середині 30-их років. Конгрес не відбувся, але його

Ідея послужила Олесеві за тему драматизованої сатири під по-вищим наголовком. Автор переносить дію на терен "невідомого містечка" на 1975. рік. Через широко знаний "Ужас", цебто і-дальню Українського Шночого Союзу" в Празі, де автор сам ча-стенько сидів за столом і мав змогу обсервувати прерізності емігрантського життя-буття - до поодиноких силуеток учасни-ків конгресу, - не тяжко догадатися, що авторові стояла перед очима празька еміграція, коли він писав свою драму. Олесь по-казує, як у вертепі, перед читачем типи учасників конгресу, ха-рактеризуючи майстерно їхню територіальну й політичну прина-лежність. Через розбіжності, зумовлені цими різницями, кон-грес не доходить до остаточної реалізації. Ось напр. один із внаків заявляє в цій справі таке:

" Ми не допустимо конгресу!
Ми маємо свій провід і вожді!
Ми генерація сувора й молода,
Незломна і тверда, як криця,
Жорстока, як епоха, як вовчиця,
Державну керму беремо...
І іншим взяти не дамо...
Ми знаємо єдиний клич:
Все молодим, старим же - ніч!
Як те сміття, їх виметем із хати!!"

На питання, хто їх годуватиме, хто варитиме їм "молочко та манну кашку", цей внак відповідає:

"Самі все зваримо. На разі
Ми маєм справжній пріпус в Празі..."
/стор. 14-15/.

Серед силуеток делегованих на цей конгрес трапляються цікаві типи, що їх Олесь змальовує дуже дотепно. Так напр. про галичан він каже /їхніми словами/:

Гал. 1. Ми ніч не їли. Де тут, пане,
Якусь канапку хлоп дістане?

Гал. 2. А бомбу пива?! За-для того
Нас і приїхало так много.

Між делегатами є й група жінок-чужинок, що приїхали на цей конгрес і не можуть між собою порозумітися. Дуже виразні тут Олесеви натяки на те, що наша чоловіча молодь брала невід-повідних дівчат-чужинок за жінок. Ось ява:

Жінка 1. Во іст майн ман? Ах, во іст майн ман?
Ер гайст Гусак Семенович Іван.

Жінка 2. Я не розумім, я йсем чешка,
Йсем подкухарка пана Пешка.

1-ша до

3-ої: Ферштейн зі, філяйт?

Жінка 3. Олрайт, олрайт, олрайт!

Муринка /входить і

кличе:/ Пабло, Пабло, Пабло!

Павло: Чого ти ореш, чорномаза,
От, причепилась, як зараза...

Дочка Люципера з Марока... /стор.9/.

З наведених відривків можна собі вже в загальному уявити Олесевий сатиричний стиль, блискучий дотеп і таку прикметну

Йому легкість вірша. Поет показується тут, як тонкий знавець і бистрий обсерватор емігрантського життя і блискучий сатирик українських відносин на чужині. Безперечно деякі з його віршів чи поодинокі місця його поезій сьогодні неактуальні а-нахронізмами, але все таки більшість із них не втратила своєї вартості й до сьогоднішнього дня. Це вірші з загальними, типовими для емігрантської злободенщини темами, з малюнками вічно-актуальних емігрантських силуеток із їхніми звичками, ментальністю й докідллям.

А тому, що після другої світової війни ми свідки ще більшої еміграції, як ця перша з Олесевих часів, тому й його сатирична поезія на емігрантські теми для нас і далі актуальна й жива. Вкаваши й пригадати її в нагоди роковин смерті їхнього автора - була ціль одних рядків.

- - - -

РОМАН КЕДРИНА

РІДНЕ

Над Черемошем, там шумлять смереки
І тужно клоняться над чорну дебру,
Де дух чатинний, де скелясті ребра
Зеленим мохом обросли. Далеко.

Зростають вежі хмар у літню спеку;
Там праліси і полонина тепла,
У жерепі сліди ведмедя й вепра,
І перед вовком вівці йдуть навтеки.

А ген - верхи немов застигле море.
Облиті сонцем, кутані імлою,
Мета дощів і туч і градобоя.

Красуються в вітрах і бурях гори.
Чи бачиш там, де далеч і туман?
Говерля сива, дужий Піп Іван!

- - - -
- - - -
-

Д-Р СТЕПАН БАРАН

Українці про Україну

Заінтересування українським питанням в західно-європейському світі в 19. ст. аж до 70-80-тих років було зовсім невелике, майже ніяке. Ми самі тоді були в ембріональному стані національного розвою при несприятливих для нас політичних обставинах, зокрема на українських землях царської займанщини. Про нас знали тоді в Європі розмірно менше, як у княжій добі з першої половини 11.ст. в часах Володимира Великого і Ярослава Мудрого, або за Романовичів у галицько-волинській державі в 13. і 14. віках. Ім'я України було відоме доволі широко на заході Європи в часах козаччини, особливо Богдана Хмельницького в половині 17., а опісля Івана Мазепи на переломі 17. і 18. сторіч у зв'язку з нашими тодішніми змаганнями до політично-державної самостійности. З упадком тих змагань після полтавської катастрофи 1709 р. упав на довгий час і інтерес ширшого світу для нашої справи. Інтересувалися нею ближче хіба два чужинецькі уряди - російський в Петербурзі й австрійський у Відні, і то головню в адміністративно-політичних оглядів. Вповні негативно поставився до нас передусім царський уряд, що поставив собі метю повну ліквідацію у себе українського питання. Дещо краще - тут і там навіть до деякої міри позитивно - віднісся до цієї проблеми австрійський уряд. В Австрійській Україні знайшли українці з часом певні ширші можливості для своєї національної організації і розвою, які у значній мірі і використали. Час від часу, почавши від другої половини 19. сторіччя, говорилося тут про українську проблему і в австрійському парламенті у Відні і в галицькому соймі у Львові, і тоді й ширший загаль довідувався дещо про неї. Матеріали про наші змагання збирали головню різні урядові адміністративні чинники і наświetлювали їх по-своєму у своїх рапортах до центральної влади. Та для чужого ширшого загалу наша справа була нецікава, бо майже невідома.

Зайняті збереженням самого нашого національного ідентичного перед загрозою заглиблення і початками питомої національної організації не мали ми і більшої спромоги давати світові знати про себе. А тим з тим ширшим світом поза деякими колами в Росії й Австрії не було в нас майже ніяких зв'язків.

Аж Михайло Драгоманів, що осів у Швейцарії як політичний емігрант при кінці 70-тих років мин.ст., і дехто з його оточення, як Сергій Подолинський та Хведір Вовк, що проживали там як політичні емігранти, нав'язали перші зв'язки з європейським політичним і науковим світом. В першу чергу зробив це М. Драгоманів, що довгі роки був нашим неофіційним національним амбасадором на заході Європи. Завдяки йому заінтересувався українською справою великий французький географ Реклі, помістивши в своїй географічній енциклопедії ширшу розвідку про Україну. Опісля й

Іван Франко, цей одинокий в нашій літературі універсаліст, у своїх публіцистичних статтях в німецькій і польській мовах, знайомив німецькі й польські кола з українською проблематикою, доторкувчися в них теж і питань суспільного та політичного характеру. На переломі 19. і 20. віків робив це Михайло Грушевський у своїх статтях в російських журналах і часописах.

Фахову публіцистичну працю в останніх роках минулого, і на початку біжучого сторіччя - повів наш земляк Федорчук у Парижі у французькій пресі. Але передусім робив це молодий талановитий публіцист Роман Сембратович, ^{1/} що помер у Відні, мабуть 1907 р. Він перший в історії української преси оснував у Відні український журнал у німецькій мові "X-Strahlen", а після "Ruthenische Revue". Там поведено систематичні інформації про українські справи з усіх ділянок, зокрема і про наші політичні змагання. Найбільше робив це журнал "Ruthenische Revue", з пізнішою назвою "Ukrainische Rundschau" у Відні під довголітньою редакцією д-ра Володимира Кушніра. На сторінках цього журналу появилися у нашій обороні статті різних європейських учених і політичних та суспільних діячів. Про нас писав між іншими відомий у світі норвежський письменник Кнут Гамсун, данський критик Георг Брандес, швед Бьєсен і ціла низка німецьких учених і діячів. Російський світ перед першою світовою війною і в перших її роках інформувала постійно про українські справи "Украинская Жизнь" у Москві в російській мові, основана в ініціативи М.Грушевського, редагована Симоном Петлюром.

В часі першої світової війни появилось вже більше число українських періодиків у чужих мовах. У Відні виходили "Ukrainisches Korrespondenzblatt", орган Української Парламентарної Репрезентації, під редакцією посла В'ячеслава Будзиновського, і "Ukrainische Nachrichten", орган Союзу Визволення України. У Швейцарії в Лозанні, "L'Ukraine" у французькій мові під редакцією Володимира Степанківського, а в Будапешті "Ukraina", поважний журнал-місячник у мадярській мові під редакцією д-ра Ісидора Страпського. Мабуть появилися ще деякі, яких мені не довелося мати в руках. Невідомо мені теж ближче і про появу нашої преси в чужих мовах в часі між першою і другою світовою війнами в рр. 1919-1939. За те появилися тоді різні публікації, головню про наші актуальні справи в головних європейських мовах, в першу чергу в німецькій. Авторами були українці, як напр. Дмитро Дорошенко і інші, був дехто із чужинців. Та все ж таки хоч і поширено значно знання про Україну, її історію, потреби і сучасні стремління, то не можна сказати, щоб це і сьогодні наше ім'я було надто популярне у світі.

1/ Роман Сембратович, близький родич кардинала Сильвестра Сембратовича, перший у історії української журналістики професійний журналіст для чужинецької преси, дуже талановитий, в роках 1898-1907 у Відні, склав матуру в 1896 р. в українській державній гімназії в Перемишлі, де директором був український письменник і діяч Григорій Цеглинський. З ним був я близько знайомий з часів, коли він ходив до самбірської гімназії, де закінчив шосту класу; був там тоді на три класи вище від мене.

Німецький нацистичний світ ставився до нас наскрізь негативно. Ми мали впасти одні з перших жертв "іберменшів" - і то мабуть і фізично, щоб зробити місце на нашій землі для їх постійного поселення. Для того не від речі буде, як подамо голос молодого німецького вченого, д-ра Ганса Фріхтля, негітлерівця, про роль України й українського народу в майбутності. Таких голосів про нас в чужинців не доводиться читати. Своє становище до нас і української проблеми взагалі подає д-р Г. Фріхтль /Früchtl/ в обширному листі до одного з моїх приятелів, колишнього директора української гімназії в Галичині, з яким познайомився з початком останньої світової війни. Цей лист подаємо в перекладі з німецької мови. Він звучить:

Лейтенант д-р Фріхтль
Полева пошта 39827 Ц

Високоповажаний Пане Професоре!

Невимовно жалую, що з причини особистих службових обставин, яких обговорення неможливе, не знайшов я ні часу, ні нагоди, щоб розпочати з Вами приобіцяну виміну листів.

Отже радію, що оцим сповніється здавна делікатне бажання нав'язати особисто зв'язки з колами української інтелігенції, тим більше, що мої взаємини з українськими установами в Німеччині були давніше тільки дуже нетривкі.

Рівночасно хай вільно мені буде переслати і Вам обіцяну статтю про Україну, яку опублікував я на початку 39-го року в одному німецькому журналі. Прохачу, щоб вас не вражали друкарські помилки, за які я не відповідаю. Стаття ця тільки короткий витяг з більшої праці про українське питання і обговорює теж найістотніші основи українського розвитку. Це далі не на місці із цієї причини, що досі в Німеччині не тільки українське питання в цілому своєму об'ємі мало відоме, але - на жаль - і знання минулого і сучасного Сходу Європи було дуже скромне, а це з нашою власною шкодою. Аж в найновішому часі наступила в цьому зміна через ліквідацію Польщі та створення східно-німецьких районів /Гав/ і Генеральної Губернії.

Жаль, що короткий час не дозволив колись на основну виміну думок. І коли я сподівся небаром переїжджати знову через Ловіч, то не забуду вже тепер виложити Вам, принайменше в зарисах, моє становище до так званого українського питання. Вже у вищих класах мого гімназійного часу інтересувався я дуже всіми питаннями Сходу Європи, а опісля в часі моїх університетських студій займався основно цілим Сходом. Праця над східною Європою, а великим і захоплюючим світом слов'янства, стала у мене від того часу пристрастю і серця і розуму, і якщо щастя буде мені ласкаве, то в ній хочу бачити ціль мого життя.

На мою думку, українське питання є взагалі осередним питанням Сходу Європи. Без його розв'язки немислимі розгортання і доцільна розв'язка цілої східноєвропейської проблематики. Отже розв'язка українсько-східноєвропейських проблем є рівночасно й передовсім дійсно загально-європейським постулатом. До сьогодні існує Європа тільки як етнографічне поняття. Немає покищо історично-політичної і культурної єдності "Європа"; її створити, це прямо завдання майбутності.

Отже: Європа не існує до сьогодні, зате існує Захід, як своєрідна єдність в розумінні духової й історично-політичної злуки й однаковості долі, що зродилася з синтези свідомого свого арійства германського і романського світу і об'єдналася через спільні культурні основи в антики, християнства й гуманізму. З тих усіх складників повстала тривіа західна культурна і національна структура, яку оглядаючи ззовні, слід без сумніву вважати неподільною, хоч у свідомості західної людини, надто обтяженої історичними осудами, деякі різниці можуть ще відгравати надто велику роль. Захід в болючих розгрівках і змаганнях на внутрі і зовні сповнив свої світово-історичну місію - поширити панування білої раси над цілою землею і її формувати за законами й ідеалами західної цивілізації. До цього потрібно було усіх його національних енергій і державно-творчих сил. Сьогодні постаріли, втомились і обессилили його великі передові народи, що чергувалися взаємно в своїх претенсіях на володіння над Європою і цілим світом, кожний народ був раз імперіальною нацією: римляни, греки, єспанці, португальці, нідерландці, французи, англійці, німці, шведи і т.д. Зродилися та дозріли нові континентальні й світово-політичні одиниці: Північна й Південна Америка, Східна Азія, звільнилися на завжди від безпосереднього впливу. Що давніше було можливе, нині неможливе: західні нації не можуть вже відзискати свою молодість на кошт інших народів. Вони можуть ще підвестися і відмолоднити при новому західному завданні.

Давно dokonана західна синтеза неспосібна до ніякої дальшої підвишки і згущення. Та ще не використано одної великої можливості: синтези Заходу з великим світом Сходу, цієї західної і слов'янської синтези, з якої аж вгодом може повстати нова вища єдність "Європа". Аж тоді можна буде вжити з більшим правом, як досі, поняття "Європа", аж тоді повстане ця Європа, що є чимсь більше, як поняттям географії, ця європейська єдність однакової духової і відповідальної за майбутність злуки, що досі є властива тільки меншому Заходові. Більша Європа завтрашнього дня мусить бути для білої раси старого світу цілком сторіччя. У ній знайде Захід своє останнє і найвище завдання. Аж тоді виправдається абсолютно і повні претенсії західного світу на його значення.

Ласкава доля вчинила, що ця західна і східно-європейська синтеза спрямувалася на азійський Схід. Бо коли на всіх інших континентах, в Північній і Південній Америці, в Австралії і в Африці, білий вплив на все ділає, то питання про осяг значення білої раси ще сумнівне.

Росія, чи вона буде національно-великоросійською, чи буде під советською зорею, не буде в силі тривало відгравати роль інтенсивної експансії, бо вона сама по суті свого єства є не-європейська, а азійсько-татарська сила. А яка роль у зв'язку з тим припаде Україні? Українська нація є по слов'янській стороні народом - носієм цієї синтези так, як по стороні Заходу є ним передусім німецький народ. В цьому і є велика європейська місія України.

Україна, а не московська Росія, або ця з Петербурга, з духовою батьківщиною східно-слов'янського світу. Часто згадуваний факт, як злука України з Москвою, не спирається на ніякий внутрішній рівності ества. Вона була для Росії політичною konieczністю і тільки для підтримки її могутності, бо царська держава потребувала тих південних країн для виходу на Чорне Море. Не існує ніяке київсько-московське продовження, москалі є азійською расою, хоч від Петра Великого потинкованого зверху по-західньому. Москаль є духово іншого роду і спротив проти русифікації є рівночасно спротивом проти азійства. Глибока різниця коріниться в природі краю і в душі народу. Не тяжко знайти доказ, що між великими російськими мистцями ледви знайдеться хтось, хто не походив би з України, або принайменше в жилах якого не плила б українська кров, хоч вони теж з причини свого виховання і політичних обставин послуговувались панівною мовою, /як напр. ірландці англійською/. Край потребує тільки спокою і стабілізації, щоб видати в себе поетів як Тарас Шевченко, млярів як славного сьогодні Архипенка, або державників-мислителів, як сучасний Донцов, чи вистунка українського ідеалізму Леся Українка. Хто трохи ознайомлений з російською літературою, знає теж, що вона завдячує українцям в такому Гоголеві або Короленкові. Він знає, де стояла духовна колиска таких мужів як Пушкін і Лермонтов, Айвазовський і Маковський: не під захмареним небом північної Росії, але на півдні, над берегами Дону і Дніпра, в старокозацькому світі, під загучим сонцем, де родяться фантазія і пристрасті.

Хто має найконечніші географічні й антропологічні знання, той легко може собі уявити образ України; він може помітити, яка величезна рівнина мусіла витворитися на протязі століть між Україною і Москвою-Росією. Українці є одиноким народом у великій індоєвропейській групі народів, що задержали свої первісні місця оселення в Європі. Вони оснували першу культурну державу на сході Європи, вони вели через багато століть вперту і незвичайно криваву боротьбу, щоб оборонити перед монгольською інвазією свій край і свій народний характер. І вони ще в найновішому часі, в роках після світової війни, в "чотирикутнику смерті" та в героїчному жертвенному поході допомогли охоронити Європу перед азійським більшевизмом.

Так звана "російська культура" має багато завдячити українському духові. Бо колиска східноєвропейського культурного життя стояла не над Волгою, не в Москві, а тим паче не в Петербурзі, але над Дніпром, в Києві. Чи не називають Києва в цілій Росії матір'ю російських мист?

Отже ще раз: завдання України полягає в цьому, щоб назрівачій західній і слов'янській синтезі щодо Сходу разом з іншими відіграти передову роль по східноєвропейській стороні, будучи рівночасно помостом і бастіоном.

Однак понад те все, хотів би я приписати інспірованому Україною східному європейству дальшу, не менше повну значення роль в культурному житті сучасності й майбутності. Тут йдеться знову про синтезу, що є бажанням культури ці-

лої європейської раси. Привернення гармонії, між людиною і природою, що без сумніву була в минулому на Заході, але тепер пропала. Так, як є певним, що Європа завтрашнього дня не може означати повороту до примітивних ступнів, які перейдено на шляху розвою, так здається мені певним, що стоїмо на кінці цивілізації, що цілковито стратила лучність з природними основами особистого й народного життя.

Неоховатаний технічний поступ і охорона органічно вродженого існування викликають себе взаємно на тривалу майбутність. Тільки там можна робити спробу привернути знову втрачену лучність, де, як, в Україні або еventуально ще на Балкані, входить у двадцяте сторіччя надійний народ, якого в загальному не торкнулася ще міська цивілізація. Україна є останнім шматком Європи, що пригожий для великого експерименту для розв'язки західно-європейської культурної кризи. Не бачу ні одного іншого народу, крім українського, що був би спроможний заризикувати цей конечний досвід і вможливити поворот західної цивілізації на цілкомі простори Сходу. Україна прямо призначена до свого синтетичного завдання. Вона має у своєму національному характері виразний синтетичний талант. Дрібничково мрійницьке роздумування москаля є для українця далеке й чуже. Він є релігійний аж до останніх глибин свого серця, але не є шпиратем догм, що сам себе мучить як москаль. Він брідиться усім, що бурить, що розкладає, що нищить, він любить компроміс, вид цілості, логічну гармонію. Хіба ж існує яскравіший доказ, як напр. порівняння Гоголя з Достоевським? Гоголь напр. синтетично устаткував свою велику галерію типів у "Мертвих душах", він у них не загубився і його читач теж не блукає з автором у вирівнаному образі світу. Натомість Достоевський розчленовує душі своїх героїв на атоми, не зібравши їх знову в одну більшу, випадкову в очі єдність. Він геніальний аналітик. Або подумаймо про маляра Рєпіна, якого угруповання козаків на славному образі "Лист до султана" є теж добрим свідомством синтетичного таланту українського мистця. Можна б перевести і дальші розсліди, як дух московського народу проявляється в аналізі, себто в розпорошенні на поодинокі роздумування і в розкладі, натомість дух українського народу в синтезі, тобто в обхопленні цілості і в конструкції. Не менше виразно докажує історія, як Україна напр. створенням славної академії митрополита Могили в Києві і твором козацького філософа Сковороди є в силі створити благодійну синтезу вітальності і релігійності, змісловості і внутрішнього життя. Є вона в спроможності піднести наново і продовжувати перерваний свого часу многонадійний процес культурної синтези Сходу і Заходу.

Старався я досі тільки в зовсім загальних нарисах висказати тут свої думки відносно українського питання. Моє особисте внутрішнє культурне бажання - взяти участь в майбутній долі українського руху. Чи супроти вище сказаного можу зробити Вам деякі пропозиції? Поволі мусить наступити інше наставлення до проблем східної Європи в думках і в історичному світогляді європейської суспільності. Треба зре-

жті зрозуміти, що цілий східноєвропейський світ у розумінні сучасності переставляється на зовсім нові основи і з'являються зовсім нові перспективи як наука на майбутнє, коли остаточно вже раз пізнається українське питання і поведеться праця для можливої розв'язки. Від часу появи Петра Великого є застій дійсного поступу. Рух вперед, що пробиває нові ворота, може аж тоді повстати, коли західні народи навчатимуться врешті розуміти, що в понятті цієї великоєвропейської цілі існує не тільки гідний зацікавлення Далекий Схід, але теж і Близький Схід, а передусім Найближчий Схід. Лише тут може Європа дещо вискати, лише тут можна знайти відшкодування в засязі світового значення білої раси, що повстань на шляху до нового впорядкування Європи. Нове впорядкування Європи не може поминути українського питання, бо інакше можна б говорити тільки про нове впорядкування Заходу. Раніше, чи пізніше Україна мусить бути врешті втягнена в нове впорядкування Європи. Свої останні можливості має тут Європа, що врешті мусить раз вийти зі своєї політичної кретиної перспективи і одержати отвертий вид на цілий великий світ. Але кожне поняття східноєвропейських справ мусить вийти в першу чергу з пізнання і розуміння різниці, що існує між великоросами - москалями з одної і іншими народами колишньої російської імперії з другої сторони. Хто цього не знає або не уявляє, не має взагалі ніякого права говорити про ці справи.

Цей стан не був досі знаний і німецькій історіографії про Східну Європу, не враховуючи в це кількох опортуністичних публікацій. Я знав найновішу історичну літературу про Росію, на жаль вона вмищається зовсім у давно відомих рамках. Потребуємо сьогодні історичного представлення, що відповідає національним думкам.

З цієї причини набувся з думкою виготовити і видрукувати короткий історичний огляд Східної Європи, в якого осередку стояла б Україна. Думав, що цього роду спроба по-новому бачити східноєвропейську історію, що належно уявляла б з історичної точки зору українське становище, повинна б знайти прихильну згоду українського загалу, тим більше, що перед форум публичної опінії не могло б існувати підозріння, що говориться про власну справу. Вправді існує тепер у найновішому часі в німецькій мові Історія України Бориса Крупицького, але вона видається мені дещо абстрактною і переоцнює вартісні загальноєвропейські зв'язки. Крім цього ішло б мені і про це, щоб представити розвій української нації аж до наших днів - отже виключно аж до напрямку Скоропідського, Петлюри і Євгена Коновальця. Бо тут без сумніву існує велика прогалина, яку треба виповнити.

Малю, що український рух поза Советською Україною є мабуть за мало активний. Україна свої волю мусить теж сама виборювати, так як робить це Устава для Хорватії. Муситься працювати планоно і доцільно, не займаючися за багато теоретичними міркуваннями. В цьому розумінні існування української військової організації могло б з успіхом діяти концентровано. Українці мусили б тоді здобувати теж для себе сві-

тову опінію, подібно як робиться вже цього роду спробі в Америці. Але мені нічого не відомо про це, щоб існувала якась українська центральна інформаційна установа для Європи. А чи не було б побажане численних приятелів, яких справа України повинна б мати в Німеччині, згуртувати в товариство приятелів України, для поглиблення взаємних відносин? Адже національно свідоме і активістично настроєне українське громадянство має низку установ для образування доросту інтелігенції як в Берліні, Відні, Парижі, в Сполучених Державах Америки, в Чехії й Моравії. Але понад те все треба теж стриміти до духового проводу тими численними немосковськими національностями - білорусинами, грузинами, туркменами і т.д. Московська еміграція як перед тим, так і далше, працює над оживленням старої московської державної ідеї. З цієї причини вважав за невідстарчалну тільки українську паролу Організації Українських Націоналістів - отже напрямку під кермом замордованого в 1936 р. Євгена Коновальця. Зближасмося знову до ходу думок гетьмана Скоропадського, якого постать мимо похибок, обумовлених часом оман і фактичних помилок, повинна бути дорого-вказом.

Високоповажаний Пане Професоре, думаю, що оцим на сьогодні сказав я доволі про властиві справи. Не говорив я нічого про господарство, або про популяційно-політичні питання. Але чи могу мати до Вас сьогодні ще одно прохання? Як Ви мені розказували, Ваш син працює теж публіцистично як геополітик в українських часописах. Чи не було б можливе, щоб Ваш син узяв спільну участь в плануванні мною публікації хочби праць про геополітичні основи українського простору. Буду Вам дуже зобов'язаний, якщо нав'язу виміну думок з Вашим сином, як теж, коли Ви будете ласкаві прислати мені пробне число українського часопису "Нація в поході", про який Ви свого часу мені згадували. Хочу його передплачувати і його лектурою скріпити моє мовне знання, що є тільки в початковій стадії. Самоарозуміло, що юнцючасно можете теж зробити ужиток у Ваших українських колах з моїх повичих, тут тільки імпровізованих, думок. Я невимовно тішився б, коли б я сам міг теж нав'язати особисто близькі зв'язки з українськими колами. Я надто великий європеець, щоб не бути переконаним про важливе завдання, яке Україні призначено зайняти в цілості європейського культурного життя. Моє бажання таке, щоб по стороні українського народу я міг разом пережити день української волі. Приходять мені на гадку деякі кімці, в першу чергу останній великий приятель України полевий маршал фон Айхгорн, якого кров'ю напоїлася українська земля. І не слід забувати, що в 1769 р. сказав Гердер у своєму пророцтві про весну слов'янських народів: "Україна буде новим Грецією, чудове небо цього народу, його музикальна натура, його урочайний край колись пробудиться. Його кордони будуть простягатися пен аж по Чорне Море, а звідси на цілий світ."

А тепер бувайте здорові. Прийміть від мене найсердечніші по-здоровлення і висловлення моєї справді високої пошани

Ваш відданий

Д-р Ганс Фріхтль.

Про самого автора повищого листа знаємо покищо - на жаль - небагато. Це був молодий тридцятилькомітний учений, історик, що

з відомою німецькою пильністю і точністю студіював історію Сходу Європи. Опанував російську мову й російську історіографію. Вчився і української мови і хотів і її вповні опанувати. Знав мабуть і те, що безпосередньо перед війною і з початком війни появилось в німецькій мові про Україну і її історію, між іншими і великі книжкові публікації д-ра Володимира Кубійовича "Україне, Лянд унд Фольк" та д-ра Бориса Крупицького - про неї і сам згадує - "Гешіхте дер Україне", що причинилися значно до поширення серед чужинців, головно німців, фактичних, обширних і не тенденційних відомостей про нашу землю, український нарід, його історію і його змагання аж до останніх часів. Про "Історію України" д-ра Крупицького згадує і сам автор листа, характеризуючи її як дещо абстрактну і як таку, що за мало узявши загальноєвропейські моменти в нашій історії і її зв'язок з загальноєвропейською історією. Тому і збирався сам написати в німецькій мові історію України, що навітлювала б подібно і згадані ним моменти. Автор листа не знав особисто ширших кол з українського наукового, господарського і політичного світу і взагалі майже нікого з українських передових людей. Хотів він їх особисто пізнати і як бачимо з його листа, прохав адресата, щоб йому був допоміжним у нав'язанні зв'язків з українськими колами. Хоч - на загаль - автор листа і добре орієнтувався у наших сучасних справах, то подробиці їх були йому, очевидно, незнані. З цієї причини вийшла не зовсім вірна оцінка діяльності і значення деяких наших дієвих осіб нашої сучасності. Це можна сказати передусім про оцінку діяльності і значення д-ра Дмитра Донцова, якого діяльність і вплив на формування душі нашої сучасної молоді були переважнонаскрізь негативні. В практиці життя принесли вони здебільша зовсім небажані для нас висліді, що не легко прийдесться їх скоригувати при теперішньому похлібному наставленні і при фактично задержаних організаційних формах і політичному світогляді серед нашого молодшого покоління.

Автор писав повищого листа десь восени 1941 р. Було тоді на східному фронті, десь на Білорусі. На одержаній мною копії листа не зазначено дати написання. Чи була вона на оригіналі листа, не знаю. На моє питання до адресата листа, коли і як зацікавився він з автором листа і коли написано листа та що знає про особу автора, одержав я таку відповідь з датою 10. травня 1946 р.:

"Дорогий Друзе Степане!

З д-ром Гансом Фрехтлем запланався я в березні 1941 р. випадково. Він якось довідався, що я в Ловичу гімназійний професор - українець, віднайшов мене і запросив до себе. Сказав, що він змобілізований старшина резерви, що він науковець-історик, що займається історією Сходу, а спеціально України. Він хотів би зі мною, як українцем, говорити про українські справи: в цей спосіб бажав би поширити свою орієнтацію на українські справи. Він дуже цікавиться історією України так в її минулому, як і її майбутньому ролю у формуванні Сходу. При цьому вручив мені брошуру п.з. "Вайссе Блеттер", яку видав /якщо собі пригадує в 30-тих роках/ в Бад Нойштадт-Саале, де видавцем був якийсь фон Гутенберг. Син мій, Осип, мав враження, що це була замаскована монархістична газетка, яку скоро опісля закрили. У цій брошурі була стаття "Короткий огляд історії України". Я цю статтю читав.

Д-р Фрехтль представив там коротко, але дуже влучно, наше минуле. Зокрема інтересне було там зрозуміння, що історія України, її значення - це зовсім протилежні стремління у відношенні до Росії, яка все і всюди душила-гнобила українського духа".

"По цій розмові, що тривала добрі дві години, мали б наступити дальші. Але вже підчас другої розмови д-р Фрехтль заявив з залем, що він відїїжджає на схід, але - він казав - винагородить собі страту особистих розмов кореспонденцією багатьох. Отже першою кореспонденцією був саме цей лист, що у повному відписі є в Тебе. /Про долю відпису знаєш, тож не пишу про це/. За цей лист подякували ми /я з сином/ і просили про дозвіл поширити листа між знайомими. Д-р Фрехтль дав у відповіді дозвіл. Це була поштівка з фронту і вже потім не було від нього жадного письма. Син довідувався про нього в редакції "Вайссе Блеттер" і одержав відповідь, що д-р Ганс Фрехтль полягав десь на Білій Русі осінню 1941 р.

"Д-р Ганс Фрехтль був з вигляду і в розмові дуже симпатичною людиною: високий, блондин. Мій мати коло 35 літ".

"Це було б все, що могло б Тобі пригодитися до Твоєї статті".

Дослівний відпис наведеного в моїй нинішній статті листа д-ра Фрехтля: одержав я десь з початком 1942 р. у Холмі, де був я адвокатом. Про відпис цього листа, що одержав його в порученій поштовій посилці від свого приятеля, не говорив я нікому і при перечитанні сховав його у своїх актах. Десь невдовзі зателефонував до мене до моєї канцелярії начальник холмського гештапо, подав своє прізвище і свій службовий характер і прохав, щоб я негайно явився у його офіс. На мій запит, в якій саме справі маю прийти до нього і чи не можна полагодити телефонічно, одержав я відповідь, що це його особиста справа і що можна її полагодити тільки усно. Цього начальника гештапо яні особисто, ані з вигляду я не знав і він зрештою в Холмі був дуже коротко. За яких три чверти години я явився в його офіс. Розмова з ним була дуже коротка. На вступі заявив мені, що знає, що я недавно одержав від такого то і такого пана поручену листову посилку з Ловича, в якій була копія обширного листа д-ра Ганса Фрехтля на українські теми. Спитав теж, звідки знав надавця посилки. Вкінці ввічливо, але рішуче зажадав від мене, щоб я йому особисто ще того самого дня віддавав прислану мені копію листа д-ра Фрехтля. Питав теж чи я давав кому читати копію цього листа і поробив дальші відписи з присланої копії. Одержав від мене відповідь, що ніхто крім мене присланої мені копії досі не читав і що я не поробив ніяких відписів з неї, а надавця знав особисто від кількадесяти літ, ще з часів моїх університетських студій. На цьому і закінчилася наша розмова і з неї не списувано ніяких протоколів. Ще того самого дня передав я начальникові холмського гештапо копію листа д-ра Ганса Фрехтля.

Треба догадатися, що гітлерівська тайна державна поліція довідалася з цензури листів про згаданого листа до мене і рішила прислану мені копію сконфіскувати, щоб не допустити до дальшого її поширення. Оголошення листа д-ра Фрехтля було

зовсім небажано для тодішніх нацистичних коя і наміченої ними політики супроти України. Але ця політика цілковито була протилежна тому, що писав негітлерівець і противник нацизму д-р Ганс Фрехтль про значення і мабутню роль України у новій формації Європи, а зокрема європейського Сходу.

Копія згаданого листа тани збереглася в адресата і він, зробивши відпис, переслав мені, для опублікування, як тільки дізнався про мою адресу. Публікація на німецькому терені стала можливою аж тоді, як провалилася держава герренфольк-у!

- - - - -

ОЛЕНА ТЕЛІГА

ВЕЧІРНЯ ПІСНЯ

За вікнами день холодне,
У вікнах - перші вогні...
Замкни у моїх долонях
Ненависть свою і гнів!

Зложи на мої коліна
Каміння жорстоких днів,
І срібло свого полину
Мені поклади до нїг.

Щоб легке, розкуте серце
Співало, як вільний птах,
Щоб ти, найміцніший, сперся.
Спочив на моїх устах.

А я поцілунком теплим
М'яким, мов дитячий сміх,
Згаду полум'яне пекло
В очах і думках твоїх.

Та завтра, коли простори
Проріже перша сурма, -
В задимлений, чорний мороз
Зберу я тебе сама.

Не візьмеш плачу з собою -
Я плакати буду пізній!
Тобі ж подарув зброю:
Цілунок гострий, як ніж.

Щоб мав ти в залізнім свисті -
Для крику і для мовчань -
Уста рішучі, як вистріл,
Тверді, як лезо меча.

- - -

ОСТАП ВИШНЯ

Решко мученик

Побувавши у Львові, я дізнався, що українсько-німецькі націоналістичні газети знали були гвалт, ніби мене, Остапа Вишню, замучили більшовики. Так от слухайте, як це насправді було.

Сильно дуже вони його мучили. І особливо один: сам чорний, очі йому білі і в руках у нього кинджал із чистісенького національного питання викутий. Гострий - гострий кинджал.

- Ну, - думає Остап, - пропав!

Подивився той чорний на його та й питає:

- Звуть тебе як?

- Остап, - каже.

- Українець?

- Українець, - каже.

Як ударить він його колодок у найсвятіший закуток національного я, - Остап тільки "ве"! І душа його цвірінь - цвірінь - хотіла вилетіти, а той чорний, його душу за душу, придавив і давай допитувати:

- Признавайся, - говорить, - що хотів на всю Великоросію сині штани надіти.

- Признаюсь, - говорить Остап.

- Признавайся, - каже, - що всім говорив, що Пушкін - не Пушкін, а Тарас Шевченко.

- Говорив, - каже.

- Хто написав: "Я помню чудное мгновенье?"

- Шевченко, - говорить Остап.

- А "Садок вишневий коло хати?"

- Шевченко, - говорить.

- А "Евгеній Онегін?"

- Шевченко, - говорить.

- А-а-а-а! А що Пушкін написав? Говори!

- Не було, - говорить, - ніякого Пушкіна, і не буде. Одного разу, - каже, - щось таке ніби появилася, так потім роздивилися, а воно жінка, "Капитанская Дочка" називається.

- А Лев Толстой? А Достоевський?

- Щож, говорить Остап, - Лев Толстой. Списав "Войну і мир" - у нашого Руданського. - А Достоевський, - подумаєш, - письменник! Зробив "Преступление", "Наказание" сам суд придумав.

1/ Передруковуємо цю "гумореску" зі збірки "Самостійна дірка", що її недавно видано у Львові. Подаємо її як зразок сьогоденної "літературної творчості" колишнього Остапа Вишні.

- А взагалі, - питає, - Росію визнаєш?

- В етнографічних, - каже, - межах.

■ В яких?

- Од улиці Горького до Покровки. А Маросейка - то вже Україна.

- І історії не визнаєш?

- Яка ж, - каже, - історія, коли Катерина Велика, - то ж переодягнений кошовий війська запорізьського низового Іван Бровко.

- А кого ж ти, - кричить, - визнаєш?

- Визнав, - говорить, - самостійну Україну. Щоб гетьман, - говорить, - був у широких штанах і в полуботківській сорочці. І щоб усі міністри були тільки на "ра": Петлюра, Бандера, Німчура. Двох тільки міністрів, - каже, - може допустити, щоб на "ик": Мельник - та Бндік.

- Розстрілять! - кричить, - Розстрілять, як такого вже націоналіста, що й Петлюру перепетлюрив і Бандеру перебандерив.

Ну й розстріляли.

Такого письменника закатували! Як він писав! Божже нам, як він писав! Хіба він, думаєте, так писав, як інші пишуть? Ви думаєте, що він писав звичайним пером та чорнилом і на звичайному папері? Та де ви бачили?! Він бере, було, шпичку для галушок, у чорну сметану встромить і на тонісіньких-тонісіньких пшеничних коржах і пише. Пише, варяницею промокає й увесь час приспівує: "Дам лиха закаблукам, закаблукам лиха дам". А як не дуже смішно вже виходить, тоді як крикне на жінку: "Жінко! Лоскочи мене, щоб чудніше виходило".

І такого письменника розстріляли!

По первах дуже йому було скучно.

Поки живий був, забіжить, було, чи до Рильського, чи до Сосри, - спорожнить одну-другу поему, асонансом закусуючи. Чи вони до його заскочать, - жінка, дивись, сяку-такую гумореску на салі чи на маслі підсмажить, - життя йшло.

А розстріляний - куди підеш?

Одна дорога - на небо.

А там уже куди визначать: у рай, чи в пекло.

Перших сорок день і душа поблизу моталась. А як уже вона - зібралась у "вишину горну", учепився й він за нею.

У небесному відділі кадрів заповнив анкету.

Зав. подивився:

- Великомученик?

- Дуже, - каже, - великомученик.

- За Україну?

- За неї, - каже, - за неньку.

- В рай!

Перед раєм, як водиться, сан-обработка. Ну, постригли, поголили. - Не голить, - просить Остап, - вуса запорожського, бо потім, - каже, - тяжко буде національність визначити, позаяк... /згадав таки дякувати богові!/, позаяк, - каже, - оселедець сам виліз...

- Так у який вас, - питає його зав. розпред, - рай? Спільний, чи може, хочете в окремий?

- А хіба у вас, - питає, - тепер не один рай?

- Ні. Раніше був один, спільний для всіх, та тепер різні рай пішли.

- Слава тобі, Господи! - каже Остап. - Нарешті! А я, - каже, - боявся, що доведеться в одному раю з москалями бути. Мене, - каже, - в наш рай. Самостійний. Автокефальний.

- Прошу! - каже зав.розпред.

Заводить Остапа в самостійний рай. Глянув - серце затіпалося. Самий вишник і увесь у цвіту. Любисток, рута, м'ята. Хрещатий барвінок. Волошки. Чебрець. Євшан-зілля. Тече річка невеличка. Стоїть явір над водою. На яр дуб схилився. По той бік гора, по цей бік друга. Очерет. Осика.

І в тім раю на вишенці соловейко щебетав.

- Курський? - питає Остап.

- Хто курський?

- Соловейко, - питає, - курський?

Райська гурія, в кубовій спідничці, зразу руки в боки:

- Що ви, пане, трясця вашій матері, з глузду з'їхали, чи що? Який курський? Щоб в українському раю та курський соловій... Та стонадцять чортів тому в душу, хто так навіть подумати може!.. Та повилазили б йому очі, хто це побачити може. Та триста йому та пуп болячок-пампушок! Та...

Підбігає друга, в запасці, червоною китайкою підперезана:

- Ой мені горе, що не виїв так лаятися, як моя куманася...

- Наш рай, - зразу ж пересвідчився Остап.

- Та ти знаєш, бешка тобі в живіт, що ми, як тільки від автокефалились, всіх курських соловіїв видавали. Та ти знаєш, що в нашому раю має право співати тільки той соловій, що вполодився не далі, як за п'ять верстов від Білгороду. А ти - курський! Та стонадцять!...

- Та це я, - Остап каже, - не з національного, а з орнотологічного боку.

- То - то ж!

Ходить Остап по раю, роздивляється.

- До чого такі рай. Ну, просто тобі рай і квіт.

Всі в українських строях, грають на ліри, на сопілки, на бубни.

Танцюють гопака та метелиці.

Гурії живуть по коморах: як тільки яку покохав, так і в комору.

Їдять галушки, вареники, сало, ковбаси, капусту, локшину.

П'ють оковиту, варенуху та мед.

Їздять тільки на волах. На конях тільки вершники-козаки.

Панів простий люд в руку цілує. Пани простий люд канчуками луплять.

Національність - тільки українці та українізовані німці.

Євреїв тільки один - бувший гетьманський міністер торгу - Гутник, одеський банкир.

Петлира увесь час нахваляється:

Всеодно погром зроблю. Не подивлюсь, що міністер.

- І як же ви так, - питає Вишня, - влаштувалися? Хто вам допоміг?

- А це друзі, - кажуть, - наші, гестапівці. Бо це наш рай, самостійний і ні від кого незалежний...

- А хто ж за директора у вас?

- Вакансія. Ждемо нашого дорогого потомка старовинного козацького роду Гітлеренка.

- А-а! Ну, тоді й я тут залишусь, - каже Остап. - Все життя мріяв панів в руку цілувати. На землі не довелося, хоч у раб натішусь.

І живе тепер Остап Вишня у раб, в карти грає та сверби-гуз їсть.

Оце найправдивіша правда про настоящего Остапа Вишню.

- - -

А що ж воно за Остап Вишня, що й тепер оце по більшовицьких газетах пише?

Ну, ясно, що це більшовицька фальшивка.

Бо правду пишуть тільки українсько-німецькі самостійні й ні від кого незалежні газети.

За паспортом справжнє прізвище теперішнього Остапа Вишні "Павел /через ять/ Михайлович Губенков". З Рязанської області, хоч дехто заперняє, що він насправді із Вільнюса і що мати його - польський ксьондз, а батько - знаменитий єврейський цадик. Останні відомості не перевірені. Назовні він такий: руда борода, "клінушком", увесь в личаках, тричі на день їсть теля й безнастанно грає на балалайку, приспівуючи: "Во саду ^{ли} в огороде".

Як напише щось у газету, зразу збіжить до Дніпра і п'є з Дніпра воду: хоче випити Дніпро.

Ось хто такий - теперішній Остап Вишня.

.... Вип'ємо пробачте, помолимося, панови, за упокой душеньки великомученика Остапа Вишні.

Хай буде йому земля пером!

Самопишущим.

- - - -

Ж А Б И

/Байка/

Розквакалися жаби у болоті,
Що їм, мовляв, на світі добре жить,
Що їм сяють сонця стріли злоті;
Що їм болото, як людям блакить...

Та й ще казала жаба-квакотуха,
І повторяли жабенята вслід:
-Нехай дрижать слони всі клаповухі!
Нехай живе болото і наш рід!

А що скажу вам я, байкар, - не раб? -
Болото - гордість лиш для жаб...

Іван Манило

Рецензії

Михайло Орест: ДУНА І ДОЛЯ. В-во "Брама Софії", Авґсбург, 1946. 112 ст.

Як передвість духового відродження і переоцінки матеріально-вітальних вартостей, що досі визначали поетичні сфери, з'являється в українській поезії знаменна прикмета самозалюблення й метафізичних контемплцій. Суди слід віднести гнівний патос Т.Осьмачки й почасти "гравізм" Д.Клена, який в чистилища "розкаюного конкістадора" спливає леліати "незримий світ серафимів". Але якщо ці поети ще перебувають серед дочасного життя, запліднюючи ним своє навіщення, обурюючись ним і картаючи його, то М.Орест став вже зовсім оподалік життя.

"Шляхами битими не хочу я ходити
І правди у людей не буду я питать:
На роді людському лежить вдавен несити
Рокованість і знак нерадісних заклять..."

Людського світу "згубного й підступного душевбивця" він не лише боїться, але й не хоче знати, як і "радошів неміжаних в земному існуванні". Це тільки природа в її святості й влагоді є останнім проявом контакту поета з об'єктивним світом, де нижніше проказує він тихі слова, навіяні почуттям /"Ти владарка", "Літо", "Погоді літні вечори" й ін./ . Але центр уваги поетів поза "земним існуванням" - у сфері духово-релігійних вартостей: "в замку невимовнім, в краді священнім", в розмові в "нечутним світом" в "самотній келії". Мереживо цієї спиритуалістичної лірики незвичайно тонке й ніжне; можливо, що інколи земна мова видається надто вбогою й надто глухою, щоб передати, не занепастивши їх, ті отамні світлості, що в них перебуває поет вільний

від пут їх,
від злоби і їх моти,
від кар і страждань всіх.

Закоплення-радість природою - перший ступінь визволення від життя, віддаленості від обтяжувчих шляхів людської долі, другий - перебування в зонах символіки ще земного міту - Лосенґрін, Зіґфрід, третій - як антитеза - учнівство в св. Франциска, початок прозріння й четвертий - ступінь: "навідання", "угадкування" нечутного, незримого світу, алегоричні сни й поетів містичні видіння. Ці чотири ступені духовної еволюції поета показують три суз'яві віршів, що в них М.Орест досягає інколи чіткості, як напр. в рядках:

"...Свічеч бідною горить моя молитва -
З могутнім мороком яка нерівна битва!
Лиш сонце молитов спроможне прикликать
Сліпучих ангелів непереможну рать..."

Не попадаючи у прикру елейну псевдорелігійну патетику чи "серафічність", не дбаючи про невідлучну в таких випадках "красивість", поет захоплює нас своїм дивним настроєм "навідання" духом. Щось із шепоту, із леготу незримих немов крилатих істот - співбесідників поета, з мови істот нечутного світу криє ця лірика. Іноді, може^внаслідок справді аж чернечого відокремлення від земності, поет зраджує дитячу простоту думки, наївність в роді "Афоризмів":

Окрасою землі, звичайно, є людина;
Прокрасою землі є теж вона, людина.

Так може собі думати сірий чернець у келії, судорожно сторо-нячись від життя, але для нас це не є відкриття і не афоризм. Що гарне, те водночас і добре. Етичний ідеал М.Ореста в його незламній вірі в тріумф Добра /"Але я вірю в День Добра"/ і заключне "Добро Безумне", що звучить як ораторія:

"... Падає зло в порохи, райдуг радіння встас
В неба легку височінь, дерева не кидають тіні,
Ріки назуспіт течуть, щоб повісти джерелам
Таїни моря, що рвуться з глибин.Свіжоустий, дзвен-
ючий
Хор осяяних оболок піє онову землі;
В ніжних обіймах зімкнулись минуле й майбутнє.
О Свято
Слави всеславної! Смерть мертва.
І всесвіт -
життя.

Якби хтось хотів пов'язати поезію М.Ореста з неокласицизмом "п'ятірного трона", то, крім визначень боротьби за якість як основної прикмети творчості неокласиків і творчості М.Ореста, важко було б знайти інші зв'язки. Ця поезія стоїть уже в етапі після переборення насліддя доби неокласицизму і неоромантизму. Збірка "Душа і Доля" є ґвігдям нової доби, в яку вступає українська поезія, зокрема на чужині. Це поезія не вітальності, не романтики активізму, а поезія високих, "нечутних" зон душі й духа. В цьому і є своєрідність книжки М.Ореста.

Д.Косач

ВИБРАНІ БАЙКИ ТА ПРИТЧІ. Авґсбург, 1946. Стр.1-72.

Щойно вийшла друком в друкарні Д.Сажніна в Авґсбурзі збіро-чка вибраних байок та притч українських байкарів XIX і XX століття. Хто ці байкарі? Чи знає про них наша громадськість, наша шкільна молодь?

Саме ця збірочка й знайомить читача з нашими українськими байкарями, що здобули собі належне місце в історії української літератури. Петро Гулак-Артемовський, Левко Борови-ковський, Євген Гребінка, Леонід Глібів, Іван Франко, Борис Грінченко, Володимир Самійленко, Сергій Пилипенко та Іван Манило - ось імена творців української байки, до їх вибраних

твори знайшли собі місце в рецензованій нами збірочці, а серед них і ім'я сучасного молодого українського байкаря Івана Манила, що несподівано /кажемо: несподівано, бо байкарів творять епохи/ з'явився в сучасній українській літературі і своїм "колючим сміхом" не тільки розважає наших читачів, але й висміє, виправляє хиби нашої дійсності.

Кожний з українських байкарів вніс в українську літературу, в українську байку щось нове, хоч перші байки - то переважно переклади деяких байок Ля Фонтена. Найплодовитішим байкарем був П. Білецький-Носенко, що залишив нам збірник байок / 333 байки/ невисокої художньої цінності. Під впливом польського байкаря І. Красіцького писали байки П. Гулак-Артемівський і Левко Боровиковський, з них останній дав до 250 байок.

Але справжнім основоположником і оригінальним творцем української байки був Євген Гребінка, що написав понад два десятки байок, цікавих як щодо мистецької форми, так і щодо глибоко ідейного змісту, і через те його байки й тепер де

не втратили своєї вартості. Та найвидатнішим байкарем вважається у нас Леонід Глібів, що вславився своїми побутовими байками з виразним українським національним забарвленням. Інші байкарі /Ів. Франко, Б. Грінченко, В. Самійленко, С. Пилипенко/ не були байкарями-фахівцями. То були письменники й поети. Але вони мали також хист і до байки й цим відиграли подвійну роль в історії української літератури. Ів. Франко збагатив українську байку найближчим до байки жанром - при-тчами /"Притча про життя", "Притча про віру", "Притча про красу" та ін./, використавши мандрівні сюжети, як засіб висловлення загально-людських етичних істин і національних ідеалів. Б. Грінченко написав байку "Грак", де осуджує нестійких людей, що міняють свої погляди. В. Самійленко писав байки під впливом французького байкаря Ляшамбоді, С. Пилипенко написав кілька байок з сучасної дійсності.

А тепер виступив з своїми оригінальними байками Іван Манило. Його байки, зокрема байки, що ввійшли до цього збірничка /"Пшениця та лопух", "Море й ріка", "Кінь та свиня", "Меч і зірниця", "Скеля" та ін./, безперечно заслуговують на увагу нашої української громадськості і могли б бути рекомендовані для українських шкіл як дидактичний матеріал для художнього читання. Мова і стиль байок Івана Манила вимагають ще певного удосконалення, як слушно зазначає у вступній статті П. О., а проте й тепер уже можна сказати, що наш байкар не ябляк володіє словом і має безперечне право претендувати на літературність мови. А це основне, до чого мають прагнути наші українські письменники й поети, коли вони хочуть бути повноцінними носіями культури українського слова.

Дуже в пригоді для збірочки стає невеличка вступна стаття П. О. "Українські байкарі", де подаються коротенькі біографічні відомості байкарів і стисла характеристика їх творчості, - матеріал дуже потрібний для користування книжечкою в школі.

Вітаючи вихід у світ цієї потрібної книжечки, я мушу, однак, висловити жаль, що збірочку видано дуже дрібним друком, бо це робить її важкою для читання в школі. З великою прикрас-то мушу вказати і на другу хибу, властиву й багатьом іншим

збіркокам поезій, що вийшли друком за останній рік. Я маю на увазі нераціональне використання паперу при друкуванні: чому друкарні 1, очевидно, автори поезій дотримуватися думки, що кожний твір, хоч би він складався з 2 - 4-х рядків, мусить займати окрему сторінку в книжці. Я не маю тут на увазі заощадження паперу /хоч і такої розкоші, як зайве витрачання паперу, ми не можемо собі дозволити/, але мій зір вражає неприємний вигляд книжечки, як її розгорнути, з буквально порожніми сторінками. Напр. на 8-ій стор. вміщена байка Боровиковського "Крила у вітряка", що складається з 5-ти рядків. На 9-ій стор. байка "Два плуги" має лише 4 рядки. На 10 стор. байка "Метелик" має 5 рядків, а решта білий папір і т.д. Хіба ж не можна було дрібненькі байки того самого автора вмістити на одній сторінці по кілька, скільки може вміститися?

Видання книжечки було б досить пристойним /воно має гарне зовнішнє оформлення/, якщо не оці хиби, що на них ми вказали.

П.Ковалів

Проф.П.Ковалів: "УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ВИМОВА І ПРАВОПИС". Мюнхен, 1946. Видання циклоstile. Стор. 38, 49.

В сьогоднішніх умовах нашого емігрантського життя названа в наголовку книжка дуже потрібна. І "Український правопис" Зілинського і "Український правопис" із правописним словником Я.Рудницького та "Правописний словник" зредатований О.Панейком, знайшлися тут в нечисленних примірниках, тому книжка проф.Ковалева дуже на часі, тим більше що крім матеріалу правописного, зовсім правильно уложеного на основі офіційно признаного в рр.1943-45 правопису Зілинського, тим самим колишнього правопису Української Академії Наук /т.зв.Скрипниківського/ автор подав основи літературної вимови, так дуже потрібні нам у той час, коли на еміграції живуть разом східні й західні українці і мають нагоду обсервувати свою мову й вимову та контролювати її і справляти. Тому й питання, чи правописні правила потребують і розділу про вимову, відпадає, а навпаки треба цей розділ привітати, хоч він належить до підручника граматики. Важний теж розділ про транскрибування латинськими літерами українських слів. Інша справа в тому, що треба в цій книжці деякі речі додати, а деякі справити. Питання приподібнення глухих звуків до дзвінких і навпаки та затрати дзвінкості приголосних в середині слова і при кінці вимагає перевірки, - хоч у "Нормах української мови" Синявського є воно немов законом, - тому що на основі фонологічного трактування української літературної мови немає саме цього приподібнення звуків та затрачання дзвінкості. Так само неправильне є зм'ягчення приголосних перед звуковою групою ia в словах чужого походження, напр. комісія, стипендія.

Зовсім слушно автор звернув увагу на неправильну вимову

/духе м'яку/ с, д, в західних українців /ст.12/13/. Це говіркову звичку треба усунути з літературної вимови, але й рівночасно оберігатися перед зовсім твердого вимовою тих звуків /напр., свято, вілля/. При тому варто підмітити неправильну вимову /роздільну/ звуків дз, дз, як д-ж, д-в, напр. джаган /не д-жаган, але під-жа, Радзикович /не Рад-зикович/, але від-знака. Це трапляється здебільша у східних українців під впливом російської вимови. 1/

Крім того автор вживає граматичних термінів голосна, приголосна замість прийнятих у "Нормах" Сенавського: голосний, приголосний, чи в Рудницького й Зілинського голосівка, приголосівка.

В розділі правописних правил треба подати абетку й вяснення про апостроф.

Докладно опрацьований розділ правопис слов'янських прізвищ і географічних назв, а ще докладніше хресних прізвищ. Та тут треба би вийти на зовсім фонетичну площину писання давніх документів і не вживати Іаков, Іоаким, Іуліян, Валеріан /немов у російському правописі/ а Іаков /-ів/, Ііоаким, Іюліян, Валеріан, а також не вживати Скатерина, коли в українській мові є тільки Катерина.

Вкінці ще одне зауваження. Така книжка, як правописні правила, повинна бути без помилки. Тимчасом це дуже важко в циклоstileвому виданні. І хоч на останній сторінці подано друкарські помилки, лишилося їх доволі, гадаю, з вини друкаря. Ось вони: роходиться /стор. 2 м.б. розходиться/, принцип /3 - м.б. принцип/, регулювати /1 - м.б. регулювати/, ігнорувати /4 - м.б. ігнорувати/, грунт-ується /15, 27 - м.б. грунтується/, гуральня /15 - м.б. гуральня/, гірлянда /25 - м.б. гірлянда, Пауль /2 - м.б. Павль/, Ісландія /25 - м.б. Ісляндія, Кляйст /26 - м.б. Кляйст/, медіум, консиліум /25 - м.б. медіум, консиліум/, триумвірат /26 - м.б. тріумвірат/, діалект /7 - м.б. діалекту/, знака /20 - м.б. знаку/, Гига /25 - м.б. Рига, після /21 - м.б. після/, какаїн /25 - м.б. кокаїн/, щелині /12 - м.б. щелину/, Полокарп /30 - м.б. Полікарп/, піна /14 - м.б. піна/, Whigt /16 - м.б. White /. Всі ці слова перевірені на основі "Правописного словника" Панейка. Треба сподіватися, що наступне видання книжки проф.Ковалева вийде друкарськими черенками і тимсамим не матиме помилок. Варто би також дати більше прикладів.

В.М.Л.

Д-р Д.Чорний: English. Англійська мова для шкіл, курсів, самонавчання. Накладом Української Книгарні в Авґсбурзі. 1946. Стор. ІУ 76.

Підручник д-ра Д.Чорного, це перший прилично видрукований і виданий підручник англійської мови. Автор вміс-

1/ Здається, треба було б вяснити загалові /не спеціалістам/, що це фонема, паліатограма.

тив свій курс у 10 лекціях, вичерпуючи ними найосновніші речі з англійської граматики і словні. Уклад лекцій такий, що наперед ідуть тексти по-англійському, а опісля слова й граматичні пояснення. Деякі лекції могли б бути перемінені: так напр. цілий уступ "Правила для читання" /стор.10-11/ у другій лекції повинен прийти на початку, як не в першій лекції то перед нею у вступних увагах про англійську абетку /стор.ІУ/. Це тим більше, що підручник - як зазначено в наголовку - призначений теж і для само-навчання. Дуже важлива справа, це передача англійських слів українськими буквами. Автор опростив цю справу до мінімум, подаючи тільки в загальних рисах правильну вимову: рішальне було в нього намагання не переобтяжувати читача багатьма /й так часто густо незрозумілими/ значками й буквами, як це звичайно буває. Книжка призначена не для спеціаліста, а для масового читача й тому таке становище автора зовсім оправдане. На жаль, неоправдана непослідовність, що трапляється тут і там у тих самих словах: напр. на стор. 1 читаємо "поуленд", а на стор.5 "поліш" /зам."поуліш", коли триматися вже попереднього/. Крім цього, зустрічаються непослідовності в англійських текстах, напр. стор 1 слово "Юкрейнієн" писане через "к", а те саме слово на стор. 5 і д. писане вже через "с"! Крім цього, невідомо, що має означати знак наголосу на словах "гі, ші, ві" і т.д. /стор.3/; чи не вплив це часом чеської транслітерації англійських довгих голосівок, з чим шан.автор не міг собі дати ради? Вважає теж велика кількість дрібних коректорських помилок, без яких /як теж і без загальної замітки на цю тему на стор.75/ могло б зовсім добре обійтися. Є й фактичні помилки в англійській мові /напр. "предмет шкільної лекції" не "обдъект" а "сабдъект" і ін./.

Щодо змісту, то матеріал лекцій складається найчастіш із речень і фраз, що потрібні в щоденному житті. Ці речення непов'язані між собою; тяглих текстів майже немає /за винятком англійського і американського гімнів при кінці книжки/. Вартість книжки зросла б, коли б був автор подбав про абетковий показник усіх слів в обидвох мовах /англійсько-український та навпачний, як це звичайно водиться в підручниках/. Дуже добре, що автор зібрав коротко на стр. 65 різниці в англійській і американській словні /хоч деяких частин слів тут немає, напр. висловів для "залізниці", для "пошти" і т.п./.

В цілому треба ствердити, що підручник д-ра Чорного, це найзагальніша інформаційна книжечка для опанування початків англійської мови. З уваги на недостачу такого довідника він напевно сповнить своє призначення під теперішню пору.

Д-р Ярослав Рудницький: УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС. Прага 1942. Фотографічний передрук.

Український правопис проф. д-ра Ярослава Рудницького, що появився в розпродажі, це одна з кращих книжечок, призначених для практичного користування правописними правилами. В невеличкій книжечці /25 стор. 16⁹/ помістив автор в загальному всі правописні правила, схвалені на правописній конференції УАН в 1926 р. та опубліковані друком в рр. 1917-1931. В книжечці Я. Рудницького не впроваджено змін, що ввійшли після 1934 р. в АН УРСР. На тому становищі правописних правил стали українські мовознавці й науковці, що знайшлися поза рямками радянської влади. Тому правопис Я. Рудницького формально не різниться від інших сьогоденних правописів, напр. І. Зілинського /III і IV вид. 1943, 1944/ та П. Ковалева /1946/. Автор уложив свій правопис так, що практично можуть ним користуватися читачі на всіх ступенях освіти. Практична сторінка Правопису являється в тому, що автор у відповідних місцях підкреслює дане правило та робить зауваження, як напр. "не вживайте диковинних форм: будуваний, мальований" /стор. 7./ зам. будований, мальований; мнемотехнічний спосіб запам'ятати зміну на письмі приростка з на с перед голосівками к, п, т, х /кап-таниха, коп-тих/ стор. 15/; писання и зам. 1 в род. одн. зін, р. нпр.: Русь... /ст. 8/; при правилі переходу е в о дуже легко і чітко виражене історичне підложжя /ст. 10/; вимова -нсь- в наростках як -нсьсь- /ст. 13/; пересторога перед змішуванням наростка -иння з іння; щоб не змішувати відіменникових іменників з дієслівними. /стр. 16, § 12, 5/; при правописі чужих слів примітка: запам'ятати правопис таких груп: -грам-, -граф-, -лог-, -філ-, -гео-, -гог- /ст. 26/. Варто б перевірити справу писання -йо-, -ьйо-, -ьє- /в словах як серйозний /ст. 10/, мільйон /ст. 13/, Мольєр /22/, щоб виминути колізії з "Правописним словником", редактованим Панейком, де знаходимо серйозний, мілліон, Молієр. Тако-ж варто б подати українську вимову французького и та німецького й, які на письмі передаються знаком р.

В правописі подав автор терміни голосівка, приголосівка, та називник, родовик і т. д., так як у правописі Зілинського. Ця термінологія різниться від назв у підручниках східноукраїнських, де маємо голосний, приголосний /як у "Нормах" Синавського/, а часом з російська голосна, приголосна. Термінологію подають Зілинський і Рудницький на основі ухвал Філологічної Секції НТШ. Ш. у Львові, що відбулася на наукових конференціях в рр. 1936-37. Є це термінологія санкціонована науковою інституцією.

Варто було б видати правопис проф. Я. Рудницького з побільшенням і докладнішим прикладним матеріалом.

Наприкінці слід відмітити потребу одного тільки під сучасну пору, але доброго і повного видання українських правописних правил, щоб не було плутанини в подаванні та вияснюванні деяких правописних правил та не витрачати зайво, при сьогоденньому браку паперу і українських черенок, енергії. Ця справа повинна бути предметом нарад відділу мовознавства УВАН та філологічного факультету УВУ.

Петро Оксаненко. УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС. Авґсбург, 1946. Стр. 1-56. Ц. 5гр.

Правописне питання - найбільшє питання в нашій мовній практиці. А тим більше тут, на еміґрації, коли наша громадськість примушена користуватися різними правописами, що випадково збереглися від попередніх часів. Через те й виникають не раз питання: як писати? якого правопису дотримуватися?

Важко дати якусь вичерпуючу відповідь на ці питання, важко тому, що кожний правопис має в своїй основі свої принципи, які в свій час, як складалися ці правописи, мали певну вагу. А тим часом життя значно посунулось уперед, склалися нові обставини, нові умови розвитку української нації і української літературної мови. Здавалось би ніяка потреба створити нову Правописну Комісію, яка б зайнялася ґрунтовним переглядом українського правопису. Але ж це справа тривалого часу. Життя ж вимагає зараз же дати якісь правописні норми, які до того ще й претендували б на соборність, як виправдання загально прийнятого гасла "Для одного народу - одна літературна мова і один правопис".

В нашому науковому світі вважається, що такий правопис покищо може заступити "Український правопис" 1929 року, ухвалений Всеукраїнською Комісією в Харкові. Підставою для цього вважається той факт, що в упорядкуванні його брали участь українські мовознавці - представники з усіх українських земель. Тому цей правопис, виходить, найбільше й претендує на соборність.

Цими днями щойно вийшов з друку "Український правопис" Петра Оксаненка. Цей правопис, апробований Відділом Культури і Освіти при ЦПУЕ, складений саме на основі "Правопису" 1929 року і має головним завданням, як зазначено в передмові, "боротися за чистоту і культуру єдиної для всіх українських земель літературної мови". Хоч обмежені умови друку не дозволили упорядковувати цього видання подати максимум того, що потрібне для цілковитого опанування основ українського правопису, а проте мінімум цілком забезпечене. Стишло й коротко подано в цій невеличкій розміром книжечці всі найголовніші правила українського правопису й пунктуації. Як правописний довідник для шкіл і самоосвіти, "Український правопис" Петра Оксаненка безперечно має велике значення для широкого вжитку його серед української еміґрації.

Особливо важливим і цінним є те, що правопис цей подає собі й ту узагальнену граматичну термінологію, що її прийняла й ухвалила до вжитку Всеукраїнська Правописна Комісія 1929 року. Цим самим ми маємо можливість уникнути тієї розбіжності в термінології, яка панує в різних виданнях на мовні теми. Ця термінологія має бути запроваджена і в шкільному навчанні, дарма, що може хтось звик до старої термінології, вживання якої розходиться з принципами соборності.

Слід відзначити, що друкарня Д.Сажина добре подбала про зовнішність книжки, про якість паперу, випустивши в світ цілком пристойне до вжитку видання цієї книжки.

ЛІТЕРАТУРНО - МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

Франківські роковини
в Києві.

У зв'язку з роковинами І. Франка видано у Києві накладом 35.000 примірників спеціальний плякат з фотографіями видань І. Франка, ілюстрації до них, з образками з життя письменника і його портретом роботи мистця Касьяна. Також приготується до друку монографія Д. Кобилецького про Франка, об'єм 10 аркушів друку. Із зданого вже до друку 30-томового видання творів Великого Каменяра вийдуть у цьому році перший і п'ятий томи, решта появиться до кінця 1948 року.

Франківські вечори
у Львові.

Львівська філія Академії Наук і місцева спілка Письменників широко відсвяткували роковини смерті Івана Франка. Із доповідями виступали: академік М. Возняк на тему: "І. Франко - велетень духу", проф. Д. Редько про "Повісті І. Франка" і син письменника, Тарас Франко, про "Франкові твори для дітей".

З роботи Спілки львівських письменників.

На недавніх сходинах членів Спілки львівських письменників читав Петро Панч свою нову новелу "Червоний хрест", а літ. критик Д. Кобилецький мав доповідь про участь письменників у вітчизняній війні. На чергових сходинах, що проводив ними голова тієї Спілки, Петро Ковланюк, виступали: М. Рудницький, Ірина Вільде, Шмигельський і Масляк. З приводу 75-річчя з дня народження В. Стефаника виїздила делегація Спілки до Русова, рідного села письменника, щоб взяти участь у виставці, присвяченій знаменитому новелістові й співцеві селянської душі. Органом Спілки, замість колишнього журналу "Література і мистецтво", є "Радянський Львів".

Українські мистці на
всесоюзній виставці
в Москві.

У всесоюзній мистецькій виставці в Москві беруть участь 25 українських мистців. Спеціально відзначаються полотна Дерепуса, Зої Космодам'янської, Світлицького та Шовкуненка. Українську графіку репрезентують праці Паденка, О. Кульчицької, О. Куриласа, Мироненка, Кратохвилі, Віденської, Дайча, Бондаренка, Троцькіна, закарпатців: Бокшая, Ердалі, Шолтейса, Борецької і ін. Скульптурні експонати виставили Даиндра, Ковальов, Лисенко, Мурав'їн і Тойт. Доповідав про українське мистецтво заслужений мистець РСФСР Герасімов.

Українські композитори
працюють...

Ревуцький, голова Спілки композиторів УССР, заявив, що українські композитори тепер працюють над такими творами: М. Вериківський пише музику до опери "Вій"; М. Гозенпуд - до опери "Лямпа Паладіна", композитор П. Козидький - до опери "Хмельницький". Штогаренко, Лазаренко та інші пишуть симфонії, ораторії, концерти. Лазаренко і Данькевич працюють над новими симфонічними творами. Лядкевич пише новий концерт для скрипки. В. Барвінський готує обробки народних пісень.

Любка Колесоа в Світової слави українська піаністка, Любка Колесоа, гостювала впродовж трьох днів у прегарному паладі віцекороля в парку Рокліф, біля Оттави, на запрошення генерального губернатора Канади графа Атлону і його дружини княжни Алісси. Від найвищого достойника Канади й члена англійської королівської сім'ї одержала наша піаністка в дарунок фотографії ген.губернаторської родини та букет чудових квітів.

Наші за океаном. В Торонто, в залі Месі Гол, відбулася прем'єра опери М.Лисенка "Тарас Бульба". Оперу виставив дир.Дмитро Чутро і його оперний ансамбль із Нью-Йорку. Це перша вистава "Тараса Бульби" в Канаді. Вперше в Америці ця Лисенкова опера йшла в Нью-Йорку 21.квітня 1941 р. Михайло Голинський, відомий український оперний співак /тенор/ відбув концертне турне по Канаді. Прибуток з концертів призначений на допомогу українським емігрантам у Західній Європі.

Український католицький хор міста Вінніпег /Канада/ під проводом о. Б.Свободи двічі виступав у радіо. Хор відзначено та нагороджено канадійськими мистецькими колами.

З'їзд українських журналістів. В днях 2. і 3.червня 1946 р. відбувся в одному з українських таборів в Німеччині І-ий загальний З'їзд Українських журналістів, що перебувають на політичній еміграції. З'їзд мав зробити перегляд та zorganizувати на професійній основі усіх робітників преси. В наслідок двохденних нарад створено "СПІЛКУ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ НА ЕМІГРАЦІЇ" /СУЖ/ та покликано до життя її керівні органи. У проводі СУЖ став найстарший віком і стажем український журналіст, співробітник нашого журналу, д-р Степан Баран. З'їзд виробив засадничі напрями праці СУЖ та оформив їх низкою відповідних постанов.

На допомогу діячам української культури.

В Америці і в Канаді постав "Комітет помочі скитальцям - діячам української культури".

Ціль Комітету є подати поміч тим українським ученим, письменникам і журналістам та мистцям, що опинилися на еміграції в Західній Європі.

Комітет очолює проф.Володимир Тимошенко.

З американців входять до нього: В.Г.Чемберлен, американський письменник і журналіст, автор недавно виданої публікації "Дкренієн"/Україна/; проф. К.А. Маннінг, автор праці "Дкренієн літератур" /Українська література/; проф.М.Бритський з університету в Іллінойс; М.Гайдак з університету в Мінесоті; проф. Кирроконель; проф. Мек Местер; О.Недзель з університету в Іллінойс; д-р Морей Сенкус з університету Індіана; проф. Дж.В.Симпсон з університету в Саскачевані у Канаді і крім того Ст. Тимошенко /бра Володимира/, проф.університету в Стемфорді та член Американської Академії Наук.

Комітет переведе реєстрацію діячів української культури в центральній і західній Європі, допоможе їм дістатися на американську землю та влаштуватися на прогозу для них праці. Адреса Комітету: Mr.Lew Dobriansky, New-York, University, Departament of Economics, Washington Sq.,New-York City.

Помер Гергарт Гавітман. 8. червня ц.р. помер у Агнетендорфі на Шлезьку найбільший сучасний німецький письменник Гергарт Гавітман у 84 р. життя. Він поруч Томаса Мана найвизначніший представник Німеччини в світовій літературі нових часів. Написав він низку драм, оповідань і повістей. Багато його творів перекладено на всі світові мови. Також на українську мову перекладено його: "Затоплений давін", "Ткачі", "Візник Геншель" та ін.

Німецькі письменники на еміграції в Америці. Вперше після закінчення війни подають німецькі часописи відомості про сучасну емігрантську німецьку літературу. Пишуть, що Томас Ман перебував кілька років у Франції та Швейцарії, а в 1937 р. виїхав до ЗДПА і закінчив свій чотиритомовий роман "Йозеф і його брати" та видав відому повість "Лотта в Ваймарі". У ЗДПА живе також його брат - письменник Гайнріх Ман, що в роки скитання видав двохтомовий роман п.н. "Гайнріх ІУ". Крім них перебувають там Е. Ремарк, баварський народний письменник О.М. Граф, А. Нойман, А. Вечера, Л. Фейхтвангер і інші.

В И С Л І Д К О Н К У Р С У

I.

Проголошення Українським Літературно-Мистецьким Об'єднанням у Мюнхені конкурсу на твори українського драматичного письменства викликало в любимців і симпатиків нашої літератури широкий відгомін. У слід за цим, прагнучи разом з нами збагачення рідної культури новими зразками мистецьких творів, заохочувачи живим ділом свій високий патріотизм, вложили на фонд нашого конкурсу свої ласкаві пожертви такі українські установи:

Хвальне Кооперативне Об'єднання Споживачів "КОС" у Мюнхені 2.000 марок

Хвальне Видавництво "ВОВЧЕНЯТА" в Мюнхені-Фраймані

Хвальна Дирекція Українського Театру під дир. О. Урбанського в Мюнхені-Фраймані 1.000 марок 400 марок

Усім Жертводавцям за гідний примір вираз зрозуміння ваги розвитку нашої літератури на скитальщині складає на цьому місці своє найщиріше подяку У Л М О .

II.

ЖЮРІ КОНКУРСУ на твори українського драматичного письменства, стоячи на принципі збагачення української літератури новими високоякісними творами, не знайшовши в надісланих на конкурс працях творів вищого мистецького рівня, рішило не признати ні одній з них нагороди.

В. Блавацький, Д-р О. Грицай, В. Дорошенко, В. Радзихевич.

III.

УЛМО, бажаючи зафіксувати свій задум і шляхотне прагнення Достойних Жертводавців до збагачення нашої драматичної літератури, закупило за пожертвовану суму новий сценічний твір найвизначнішого нашого драматурга Юрія Косача і приступило до його скорого видання.

Бібліографія

Олекса Степовий: УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТАНЦІ. Етнографічний нарис. Фото Б. Солук. Художник: В. Залуцький. Спенізація Єв. Андрухович. Авґсбург, 1946. Стр. 32. /Друк/.

ОВРІЙ. Літературно-історичний ілюстрований журнал. Ч. 1. Січень-Липтий-Березень-1946. Рік I. Редагує Колегія. В-во "Журавлі". Байройт. 1946. Стр. 26. /Видання цикл., односторінк. текст/.

ХРИСТИАНСЬКИЙ ШЛЯХ. Релігійно-суспільний тижневик. Рік I. Ч. 20. 9. червня 1946. Видає: Греко-католицька парохія Міттенвальд. Редагує Колегія. Стр. 16. /Літогр./

НОВИНИ. Вилетень для українських таборів. Рік I. Ч. 6. Адреса Редакції: Ляндсгут, Франц Зайффштр. 1. Редагує Колегія. Стр. 2. /Вид. цикл./

М. Орест: ДУША І ДОЛЯ. Видавництво "Брама Софії". Авґсбург, 1946. Стр. 112. /Друк/.

Д-р Д. Чорний: English. Англійська мова для шкіл, курсів, самонавчання. Накладом Української Книгарні в Авґсбурзі. 1946. /Друк/.

Д-р Ярослав Рудницький: УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС. Прага 1942. Стр. 27. /Фото-друк/.

ЗВЕНЮ. Література - мистецтво - критика. Ч. 2. ЦЕСУС. Український Мистецький Фронт Молодих. Інсбрук. 1946. Стр. 80 /Цикл./

Марко Вовчок: МАРУСЯ. Повість. Регенсбург. 1946. Серія Українська Клясика. Стр. 140. /Друк/.

Іван Франко: ЛИС МИКИТА. Регенсбург, 1946. Серія Укр. Клясика. Стр. 192. /Друк/.

СТУДЕНТ. Ч. 6. Травень 1946. Журнал Української Студентської Громади. Р. II. Мюнхен. Редагує Колегія. Стр. 56. /Цикл./

ТЕАТР. Ч. 1. Травень 1946. Журнал Театральної Культури і Мистецтва. Видання Об'єднання Мистців Української Сцени. Авґсбург. Стр. 32. Редагує: Б. Никанківський і З. Тарнавський.

ЗАГРАВА. Ч. 1. Авґсбург, 1946. Видає Літературна Секція Спілки Українських Письменників в Авґсбурзі. Стр. 48. /Друк/.